

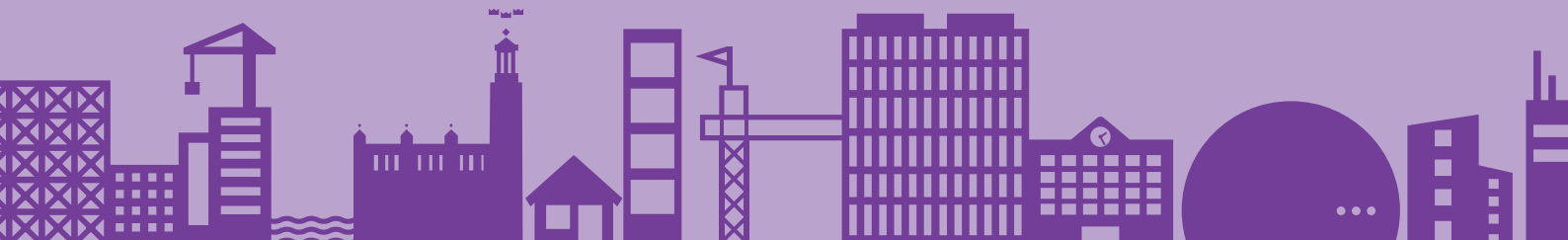

Stockholms
stad

Kortutbildade och vuxenutbildning

Underlagsrapport

Beställare: Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm
Författare: Andreas Fejes, Linköpings universitet

Hållbarhetskommisionens förord till underlagsrapporten

Stockholms stad har inrättat Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm med uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor i kommunen och föreslå åtgärder för att minska skillnader och främja en socialt hållbar utveckling i Stockholm.

Kommissionens arbete bedrivs av förvaltningsorganisationen inom fyra utpekade utvecklingsområden och ska enligt direktiv vila på vetenskaplig grund och genomföras i samverkan med fristående forskare. De forskare som kopplas till kommissionens arbete ska ta fram vetenskapliga underlag med förslag till åtgärder inom avgränsade fördjupningsområden som bidrar till att stärka den sociala hållbarheten i kommunen. Denna rapport är ett sådant underlag.

Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm ska beakta forskarnas underlag i framtagandet av delrapporter med egna rekommendationer och åtgärder inom det aktuella fördjupningsområdet. Dessa fördjupningar utarbetas med regelbundenhet fram till slutet av 2017, samtidigt som konkreta åtgärder kan implementeras.

Paul Alarcón
Hållbarhetschef
Stockholms stad

Kortutbildade och vuxenutbildning – en kunskapsöversikt

Av
Andreas Fejes
Professor i vuxenpedagogik
Linköpings universitet

Förord

Denna rapport är skriven på uppdrag av Stockholms stad. Syftet har varit att med grund i forskning föreslå ett antal åtgärder som kan stärka vuxenutbildningen och dess relation till kortutbildade. Jag är ensamt ansvarig för rapportens innehåll och rekommendationer.

Andreas Fejes
Ljungsbro, 2 december 2015

Innehåll

Förord	2
Innehåll.....	3
1. Inledning	4
1.1 Material och avgränsningar.....	4
1.2 Disposition	5
2. Svensk vuxenutbildning, dess historia och nutida utvecklingstendenser	6
2.1 Infrastruktur för forskning om vuxenutbildning.....	6
2.2. Framväxten av den kommunala vuxenutbildningen.....	7
2.3. Utvecklingstendenser inom kommunal vuxenutbildning från kunskapslyftet tills idag	8
2.3.1 Studiedeltagande inom vuxenutbildningen.....	9
2.3.2 Markandisering av vuxenutbildningen	11
2.3.4 Från utbudsstyrd till efterfrågestyrd vuxenutbildning.....	13
2.4 Sammanfattande diskussion	13
3. Forskning med bäring på kortutbildade	15
3.1. Rekrytering till och motivation för deltagande i vuxenutbildning	15
3.1.1 Svensk forskning om rekrytering	16
3.2 Nyttan och effekter av vuxenutbildning	18
3.3 Validering av kunskap och kompetens	18
3.3.1 Validering och lärande	20
3.3.2 Validering och makt.....	20
3.3.3 Valideringens potentiella kraft.....	22
3.4 Forskning om lärare och lärares arbete inom vuxenutbildningen	23
3.5 Sammanfattande diskussion	25
3.5.1 Är organiseringen av vuxenutbildningen den mest optimala i relation till målgruppen kortutbildade?	26
4. Avslutning och rekommendationer.....	28
4.1 Det medborgerliga och demokratiska uppdraget inom vuxenutbildningen.....	28
4.2 Rekrytering och vägledning av kortutbildade	28
4.3 Rekrytering och kompetensutveckling av vuxenlärare.....	29
4.4 Den organisatoriska och didaktiska designen	29
4.5 System för validering av kunskap och kompetens	30
Referenser	31
Forskningslitteratur	31
Läroplaner	34
Propositioner.....	34
Statens offentliga utredningar	34
Lagar	35
Statistik.....	35

1. Inledning

Följande rapport är skriven på uppdrag av Stockholms stad inom ramen för kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, utvecklingsområde arbete och försörjning. Fördjupningstemat för utvecklingsområdet hösten 2015 har varit kortutbildade och vuxenutbildningen med fokus på att ”kartlägga och utreda utmaningarna inom vuxenutbildningen för målgruppen kortutbildade upp till förgymnasialnivå, för att långsiktigt förenkla för målgruppen att vidareutbilda sig”. Föreliggande rapport är kopplad till delaktiviteten att ”koppla in forskare inom området med förslag till insatser/åtgärder förankrade i erfarenheter och forskning”.

Med utgångspunkt i uppdragets inramning, är syftet med föreliggande rapport att bidra med en forskningsöversikt med fokus på kortutbildade i relation till vuxenutbildning som kan ligga till grund för diskussion om möjliga åtgärder som kan bidra till ökat deltagande och större frekvens av studieframgång hos denna målgrupp. I rapporten använder jag begreppet vuxenutbildning *åsyftandes den kommunala vuxenutbildningen och Sfi*. Ibland talar jag specifikt om kommunal vuxenutbildning alternativt Sfi, och då är det just dessa delar av vuxenutbildningen som diskuteras.

1.1 Material och avgränsningar

Följande rapport presenterar en översikt över forskning inom områden med relevans för frågan om kortutbildade i relation till vuxenutbildning. Sökning efter litteratur har gjorts utifrån min redan befintliga kunskap och egen forskning på området, genom databaser som samlar bl.a. utbildningsvetenskaplig tillika vuxenpedagogisk forskning, genom läsning av litteraturlistorna i dessa referenser och genom scanning av centrala vetenskapliga tidskrifter i fältet. Såsom forskningsledare för Sveriges ledande vuxenpedagogiska forskningsmiljö, tillika en av världens största forskningsmiljöer inom området, som redaktör för den europeiska vetenskapliga vuxenpedagogiska tidskriften (*European journal for research on the education and learning of adults*, www.rela.ep.liu.se) tillika medlem av redaktionsråd för några av de mest centrala vetenskapliga tidskrifterna i tre andra länder (USA, Storbritannien och Spanien), och genom egna pågående bibliometriska studier av det vuxenpedagogiska forskningsfältet (Fejes & Nylander, 2014, 2015) har jag god överblick av senaste årens vuxenpedagogiska forskning.

Forskning om kortutbildade och deras deltagande i studier kommer i denna översikt till stor del ta utgångspunkt i vuxenpedagogisk forskning. Klassiska frågor i sådan forskning har bland annat handlat om rekrytering till vuxenutbildning, tillika motiv till varför vissa väljer att studera eller inte studera. Men även inom andra discipliner har forskare intresserat sig för kortutbildade och deras relation till vuxenutbildning. Forskning från andra discipliner kommer därmed, där den bedöms relevant, inkluderas i rapporten. Inom nationalekonomi har intresset bl.a. riktat in sig på frågor om vuxenutbildningens nytta, och företagsekonomer har bl.a. intresserat sig för vuxenutbildningens organisering.

Även internationellt har frågor om kortutbildade varit centralt återkommande tema inom forskning inom en rad olika discipliner. Frågan ter sig dock annorlunda, inte bara med grund inom vilken disciplin forskningen bedrivs, utan också beroende på i vilket land eller kontext man befinner sig. Detta då systemen för vuxnas lärande, och vilka möjligheter som finns till studier i vuxen ålder, skiljer sig åt markant mellan olika länder. Kontextkunskapen blir därmed central vid tolkning och ”översättning” av resultaten i ett svenskt sammanhang. Därmed kommer fokus i denna rapport främst ligga på svensk forskning. Forskning från det internationella fältet tas dock med i de fall där det bedöms relevant och användbart för diskussionen om kortutbildade i Sverige.

Kortutbildade har relationer till en rad olika samhälleliga institutioner. Även om kommunal vuxenutbildning och Sfi är två centrala sådana sammanhang, så finns även kontakter med t.ex. arbetsförmedlingen, socialförvaltningen, försäkringskassan, och migrationsverket. Med andra ord, kortutbildade kan hamna i en rad olika åtgärder och program, med olika huvudmän, som på olika sätt ämnar bidra till egen försörjning. Forskning om kortutbildade i relation till alla dessa sammanhang kommer i denna rapport, av avgränsningsskäl, inte systematiskt behandlas. Utgångspunkten tas snarare i forskning som på olika sätt diskuterar kortutbildade i relation till i första hand vuxenutbildning.

Urvalet av litteratur och dessa avgränsningar skall på intet sätt ses som komplett. Till stor del har avgränsningen skett i relation till den ganska begränsade tid som stått till mitt förfogande för att sammanställa denna rapport. En mer omfattande och än mer systematisk översikt skulle kräva ytterligare månaders arbete. Jag menar dock att översikten innehåller flera av de mer centrala studierna på området, och att de på ett representativt sätt erbjuder en bild av det aktuella forskningsläget. Viktigt att tydliggöra här är att översikten är av kvalitativ art, och inte en metastudie i kvantitativ bemärkelse.

Centralt att poängtera är att den forskning som refereras inte alltid gör en distinktion mellan kortutbildade och övriga deltagare i vuxenutbildningen. Vid de fall där sådan distinktion görs, så framgår det dock av min text, där jag specifikt talar om just kortutbildade.

1.2 Disposition

Efter denna introduktion, innehåller rapportens *andra del* en kort beskrivning av situationen för forskning om svensk vuxenutbildning, dvs. den infrastruktur som idag finns för sådan forskning. Detta följs av en kort historieberedning om den kommunala vuxenutbildningens framväxt, vilken avslutas med en diskussion om tre utvecklingstendenser och utmaningar som vuxenutbildningen står inför. Inte minst blir här vuxenutbildningens funktion central att diskutera med utgångspunkt i skollagen. *Den tredje delen* av rapporten sammanfattar forskning som har bäring på frågor om kortutbildade och deras relation till studier. Mer specifikt diskuteras forskningsområdena rekrytering och motiv till studier, vuxenutbildningens nytta, validering av kunskap och kompetens, samt lärare och lärares arbete inom vuxenutbildning. I rapportens *fjärde del* lyfter jag med grund i tidigare forskning upp ett antal rekommendationer.

2. Svensk vuxenutbildning, dess historia och nutida utvecklingstendenser

I denna del diskuteras först kort situationen vad gäller forskning om svensk vuxenutbildning. Fokus riktas mot vilken möjlighet det idag finns att bedriva forskning om detta fenomen. Vidare introduceras en kort historisk överblick över framväxten av den kommunala vuxenutbildningen, och avslutningsvis lyfts tre utvecklingstendenser och framtidsutmaningar fram.

2.1 Infrastruktur för forskning om vuxenutbildning

Forskning om svensk vuxenutbildning är relativt begränsad, inte minst om vi jämför med det enorma intresse som riktas mot grundskola och gymnasium. I en nyligen publicerad rapport från Vetenskapsrådet, framgår att av de projekt som beviljas medel från vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté, Forte och Riksbankens jubileumsfond endast 1 % av bidragen gick till projekt som handlade specifikt om vuxenutbildning (Vetenskapsrådet, 2015).

Forskning om vuxenutbildning har förutom ett fåtal bidrag från vetenskapsråd, förlitat sig till basfinansiering vid lärosätena och andra former av externa finansieringskällor såsom följeforskning, utvärderingar etc. Ser vi till basfinansieringen är tyvärr även den relativt begränsad med tanke på det omfattande systemet som i Sverige finns för vuxnas lärande mer brett, och vuxenutbildning mer specifikt. Vänder vi oss till historien kan vi se att det på 1950-talet skapades en vuxenpedagogisk seminarieserie vid Stockholms högskola under ledning av Torsten Husén. Men det var inte förrän under 1980-talet som beslut kom att tas som skapade en starkare bas för vuxenpedagogisk forskning i Sverige. Genom beslut i riksdagen inrättades 1983 den (både då och fortfarande enda) vuxenpedagogiska professuren i Sverige som förlades till Linköpings universitet. Syftet med professuren, och därtill hörande forskningsresurser, var att bygga forskningsbas för vuxenutbildningens och folkbildningens verksamhet, tillika skapa forskningsbas för folkhögskolläroprogrammet som sedan 1970-talet var lokaliserat till Linköpings universitet. I och med riksdagsbeslut om inrättandet av Mimer, nationellt program för folkbildningsforskning (1990), som även det förlades till Linköpings universitet, kom ett nationellt starkt center för vuxenpedagogisk forskning att skapas. Vuxenpedagogiskt forskningsintresse och forskargrupper har även funnits och finns vid andra lärosäten, men utan stabil basfinansiering har ingen starkare långsiktig grund för forskning om vuxenutbildning skapats annorstädes (Fejes, 2013).

Samtidigt kan vi se hur det under perioder av expansion inom vuxenutbildningen, t.ex. under kunskapslyftets tid, skapades utökade möjligheter för forskare att finna finansiering för studier av vuxenutbildning, b.la. genom utvärderingar och följeforskning. Dessa finansierades av olika huvudmän såsom skolverket, utbildningsdepartementet, enskilda kommuner, etc. Därigenom kom forskare, som kanske inte tidigare ägnat sig åt studier av vuxenutbildning, att ge sig in i området. Parallellt med kunskapslyftets avveckling och det minskade intresset för vuxenutbildningen i den offentliga debatten, kom även omfattningen av forskningen på området att minska.

Idag är det väldigt få inom akademien som ägnar sig åt forskning om kommunal vuxenutbildning och svenska för invandrare (Sfi). Ett fåtal vetenskapliga projekt som intresserar sig för dessa sammanhang pågår, där de som har identifierats i arbetet med denna rapport här mycket kort presenteras (fler projekt skulle troligen kunna identifieras om det funnits mer tid till förfogande). Ett pågående projekt, vid Linköpings universitet, handlar om vuxna elevers och deltagares medborgarskapande inom och utanför vuxenutbildning och

folkbildning inom ramen för vilket både lärare och elever och deltagare inom både Komvux och folkhögskola har intervjuats med fokus på vad de säger sig göra i sitt liv innanför och utanför ”skola” som är att ”göra” medborgarskap (Nicoll m.fl., 2014; Sandberg, m.fl., 2015). Vuxenutbildningens medborgerliga uppdrag är ett centralt fokus i projektet. Vid universiteten i Stockholm och Umeå pågår nationalekonomiska forskningsprojekt som studerar effekter av vuxenutbildning i termer av anställning och förvärvsinkomst (se t.ex. Stenberg & Westerlund, 2014). Vid Göteborgs universitet och högskolan i Jönköping har relativt nyligen ett par mindre studier genomförts som bl.a. intresserar sig för kvalitetsarbete inom kommunal vuxenutbildning (Wärvik, 2013; Bjursell, m.fl., 2015) och vid Örebro universitet och högskolan dalarna har ett nyligen avslutat projekt intresserat sig för identitetsprocesser inom Sfi (se bl.a. Rosén & Bagga-Gupta, 2013). Ett av de områden som rönt relativt stort intresse inom den vuxenpedagogiska forskningen senaste åren, är validering av vuxnas kunskaper och kompetens (se senare del i denna rapport, men även Andersson & Fejes, 2015).

Med anledning av den roll som kommunal vuxenutbildning och Sfi spelar i det svenska samhället, dels genom att erbjuda en andra chans, dels genom att skapa grund för migranternas integration i det svenska samhället, så är det förvånansvärt lite forskningsintresse för området. Här krävs insatser både på nationellt och lokalt plan, för att skapa grund för fler och mer omfattande studier av både kommunal vuxenutbildning och Sfi.

2.2. Framväxten av den kommunala vuxenutbildningen

Den kommunala vuxenutbildningen är ett relativt sentida fenomen som skapades först 1968. Dock har den rötter som går längre tillbaka i tiden. Redan 1868 inrättades den första folkhögskolan. Folkhögskolan kom att spela en central roll för vuxnas möjligheter till bildning under, inte minst tidiga 1900-talet. Folkhögskolorna kom bland annat att bli en plats för skolning av folkrörelsernas (arbetarrörelsen, frikyrkorörelsen, kvinnorörelsen och nykterhetsrörelsen) medlemmar. Under tidigt 1900-tal växte också korrespondensstudier fram som möjlighet för vuxna att bilda sig. Många tog chansen att med grund i sådana studier, anmäla sig som privatist (särskild prövning) vid läroverket, för att på så sätt erhålla studentexamen.

Ett första initiativ till att skapa en vuxenskola för kompetensgivande vuxenutbildning togs 1938 då statens aftonskola vid högre allmänna läroverket på Kungsholmen i Stockholm inrättades. Där studerade äldre begåvade elever för att kunna avlägga studentexamen. (SOU 1962:5). Men verksamheten kom ganska snart att läggas ner. Tanken om ett gymnasium för vuxna återväcktes i både 1946 års skolkommissions betänkande (SOU 1948:27) och utredningen om tillträde till högre utbildning (SOU 1952:29). Den senare mynnade ut i en proposition (Proposition 158, 1953 års riksdag), som gav studieförbund möjlighet att starta kvällsgymnasier dit vuxna, mot betalning, kunde vända sig för kvällsstudier, med målet att ta studentexamen som privatist. Först ut att starta sådan verksamhet var Kursverksamheten (Folkuniversitetet) som startade ett kvällsgymnasium i Stockholm redan 1953. Medborgarskolan och TBV följde kort därpå (Höghjelm, 1985; Westin & Holmgren, 1983).

Med grund i den studiesociala utredningen (SOU 1962:5) kom statsbidrag att utgå till kvällsgymnasierna varpå avgifterna kunde sänkas kraftigt. Samtidigt övertog kommunerna huvudmannaskapet. Kursverksamheten fick nu också full examinationsrätt. Det förändrade huvudmannaskapet och den täta sammankopplingen mellan kommuner och kvällsgymnasier som därmed skapades, gjorde övergången till att skapa kommunal vuxenutbildning relativt smidig. Kommunalt vuxenutbildning inrättades genom 1967 års vuxenutbildningsreform

(prop. 1967:85). Fyra år efter reformens införande bedrevs kommunal vuxenutbildning i 267 av landets då 278 kommuner (Thång, 2006).

Under den kommunala vuxenutbildningens första år var studierna förlagda till kvällstid, och trots att reformen hade grund i ett jämlikhetssträvande, vad många deltagare fortfarande de som tillhörde den så kallade begåvningsreserven. Därmed växte stark kritik fram mot utfallet av reformen, inte minst från LO. Vuxenutbildningens mål kom nu allt tydligare att riktas in mot att överbrygga utbildningsklyftor i samhället och att verka för ökad jämlikhet. Speciellt skulle vuxenutbildningen rikta in sig på kortutbildade och de som stod längst ifrån arbetsmarknaden. Flera reformer på 1970-talet gick i sådan linje. Rätt till obetald ledighet för studier infördes samtidigt som en studiemedelsreform genomfördes. På så sätt kunde den kommunala vuxenutbildningen ändra form, inte minst genom att förläggas till dagtid. Deltagargruppens sammansättning kom genom reformerna att förändras, från ”begåvningsreserven” till de som stod längst från arbetsmarknaden (se t.ex. Fejes, 2006).

En intensiv period av reformer ersattes av en lugnare period. 1980-talets stora reform var införandet av en separat läroplan för vuxenutbildningen (Lvux82). På så sätt tydliggjordes ytterligare att vuxenutbildningen var något annat än barn- och ungdomsskolan. En ny intensiv reformperiod kom igång i början av 1990-talet, inte minst i relation till den lågkonjunktur som då inträffade och då den öppna arbetslösheten drastiskt ökade. En period av decentralisering initierades inte minst genom kommunaliseringen av skolan och den kommunala vuxenutbildningen. Reformerna inom barn- och ungdomsskolan innebar nya läroplaner, Lpo94 och Lpf94. Den senare av dessa kom att gälla även vuxenutbildningen, varpå den för vuxenutbildningen specifika läroplanen från 1982, avskaffades. Skiftet indikerade ett ytterligare närmande mellan vuxenutbildningen och gymnasieskolan. Lågkonjunkturen innebar också att vuxenutbildningen kom att få en starkare roll som arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Den borgerliga regeringen tillsköt medel motsvarande 33000 platser inom vuxenutbildningen (Prop. 1992/93:150), vilket ytterligare stärktes av den socialdemokratiska regeringens satsning på kunskapslyftet 1997-2002, med resurser motsvarande 100000 studieplatser per år. Inte minst kom kunskapslyftet ha central roll i att ge vuxna som endast hade tvåårig gymnasieutbildning, en treårig sådan. Detta i samband med att flera program inom den då nya gymnasieskolan hade förlängts från två till tre år.

2.3. Utvecklingstendenser inom kommunal vuxenutbildning från kunskapslyftet tills idag

Kunskapslyftet innebar inte endast en utökning av antalet platser inom den kommunala vuxenutbildningen. Med statsanslaget fanns även förväntningar på förnyelse av vuxenutbildningens organisering. Inte minst fanns förväntan på att mer flexibla organisationer och former för vuxenutbildningen skapades. Kommunerna uppmuntrades även att genom upphandling lägga ut vuxenutbildningen på entreprenad. Ett nytt vuxenutbildningslandskap kom därmed att skapas. I följande del ämnar jag peka ut tre tydliga utvecklingstendenser inom den kommunala vuxenutbildningen under senare år. Jag tar här spjärn mot skollagen, och de syften som där skrivs fram med den kommunala vuxenutbildningen, för att på så sätt problematisera senaste decenniernas utveckling. I skollagen står:

Målet för den kommunala vuxenutbildningen är att vuxna ska stödjas och stimuleras i sitt lärande. De ska ges möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt att främja sin personliga utveckling. Utgångspunkten för utbildningen ska vara den enskildes behov och förutsättningar. När

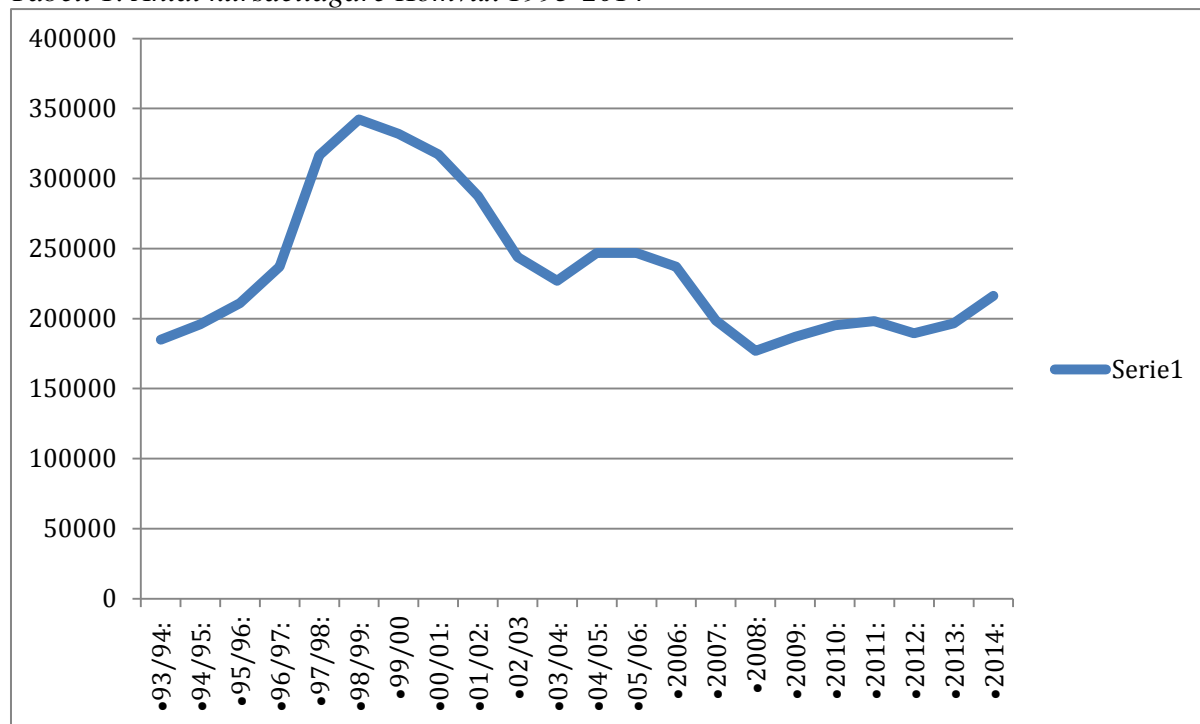
det gäller kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå ska de som fått minst utbildning prioriteras. (Skollagen 20e kapitlet)

Här kan tre funktioner med den kommunala vuxenutbildningen identifieras, en kompensatorisk, en demokratisk och medborgerlig funktion och en arbetsmarknadsmässig funktion. Den kompensatoriska funktionen handlar om att ge vuxna, som tidigare kanske inte fått möjligheten, eller som inte fått det stöd som hade behövts för godkända betyg, en möjlighet till deltagande. Vuxenutbildningen skall också, genom sin demokratiska och medborgerliga funktion, stärka elevernas ställning i samhällslivet samt bidra till deras personliga utveckling. Arbetsmarknadsfunktionen handlar om att förbereda eleverna för ett liv i arbete. Relationerna mellan dessa tre funktioner har skiftat över tid, men idag är arbetsmarknadsfunktionen dominant, och den medborgerliga och demokratiska funktionen står i skymundan. På ett sätt inget unikt, då den kommunala vuxenutbildningen alltid haft en tydlig inriktning mot att bidra till att medborgare kommer i arbete (Thång, 2006). Men idag tar sig denna fokus på arbetsmarknadsfunktionen sig specifika uttryck, vilket framträder i relation till åtminstone två utav tre tydliga utvecklingstendenser inom vuxenutbildningen: minskat antal studiedeltagare; ökad marknadisering; och skiftet från utbudsstyrd till efterfrågestyrd utbildning.

2.3.1 Studiedeltagande inom vuxenutbildningen

För det första har det skett en drastisk minskning av studiedeltagande inom kommunal vuxenutbildning sedan kunskapslyftets höjdpunkt (tabell 1), och andelen studiedeltagare födda utomlands har ökat (tabell 2). Samtidigt har det skett en omfattande ökning av antalet deltagare i Sfi, inte minst de senaste tio åren (tabell 3).

Tabell 1. Antal kursdeltagare Komvux 1993-2014

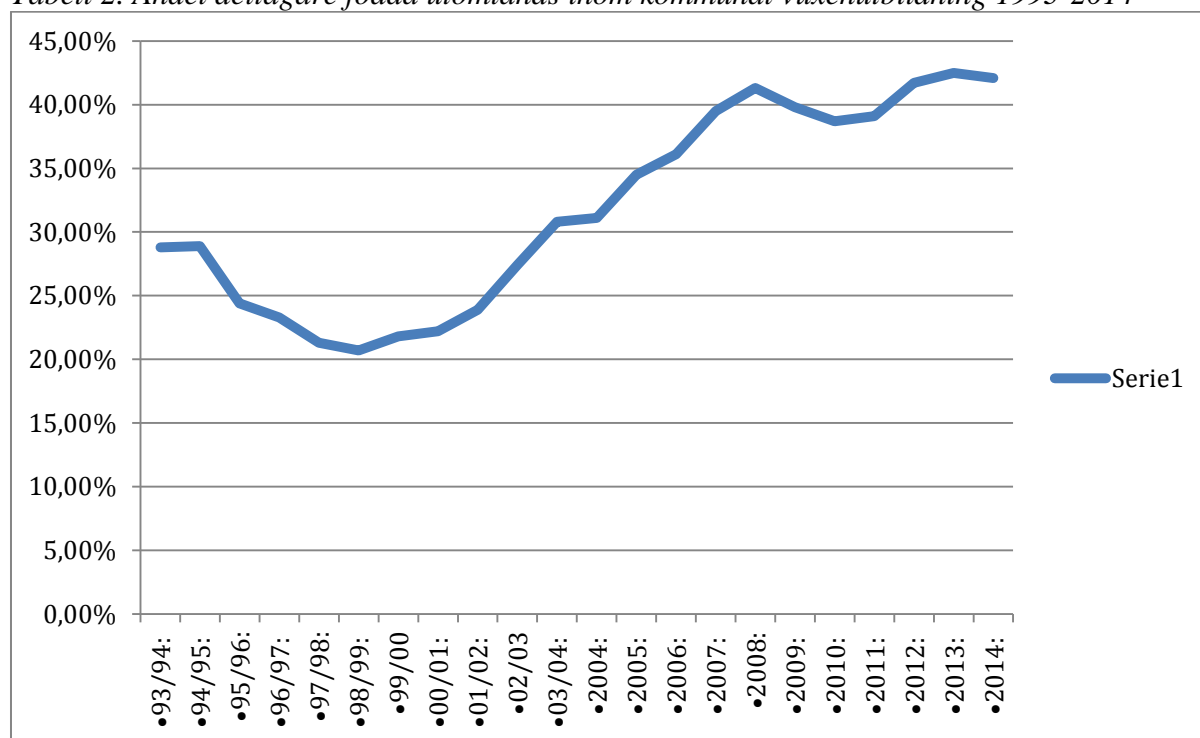
Källa: Skolverket, 2015

Som tabell 1 visar, har deltagandet drastiskt minskat sedan slutet av 1990-talet. Under kunskapslyftets tid, en satsning av den dåvarande Socialdemokratiska regeringen på att minska den öppna arbetslösheten, deltog som mest 342 100 personer i studier (1998). Staten

finansierade genom kunskapslyftet motsvarande ca 100 000 heltidsplatser per år i fem års tid. Vid kunskapslyftets slut (2002), omformades det statliga bidraget till ett fortsatt öronmärkt statsbidrag för ca 47 000 heltidsplatser per år, åren 2003-2006, och riksdagen beslutades 2005 att det statliga öronmärkta bidraget till vuxenutbildningen skulle förlängas 2006-2009. Antalet studiedeltagare var hösten 2006, 237 000. I budgetpropositionen för 2007 valde den då nya borgerliga regeringen att dels skära ner en tredjedel av det statliga bidraget till vuxenutbildning, dels att föra över resterande andel till det generella statsbidraget till kommunerna. Dessutom avskaffades det rekryteringsbidrag som tidigare funnits med syfte att nå de personer som bedömts ha behov av att delta i vuxenutbildningen (Johansson & Salin, 2007). Konsekvensen var en drastisk minskning av studiedeltagande inom kommunal vuxenutbildning. 2008 var studiedeltagandet nere i 177 000. De senaste siffrorna pekar på en viss uppgång och, antalet deltagare var 2014 uppe i 216 300 något som bland annat har sin grund i statliga satsningar på yrkesvux och lärlingsvux. (Statistik hämtad från Skolverket, 2015, visar antal studiedeltagare i kommunal vuxenutbildning, ej helårsekvivalenter). I Stockholms stad kan vi också se en viss ökning i deltagande inom kommunal vuxenutbildning senaste åren. År 2000 var deltagarantalet 14087, för att 2014 vara uppe i 25211 (Statistik från Stockholms stads arbetsmarknadsförvaltning).

Samtidigt som det skett stora förändringar vad gäller antalet deltagare inom den kommunala vuxenutbildning, kan vi se hur andelen deltagare födda utomlands har ökat.

Tabell 2. Andel deltagare födda utomlands inom kommunal vuxenutbildning 1993-2014

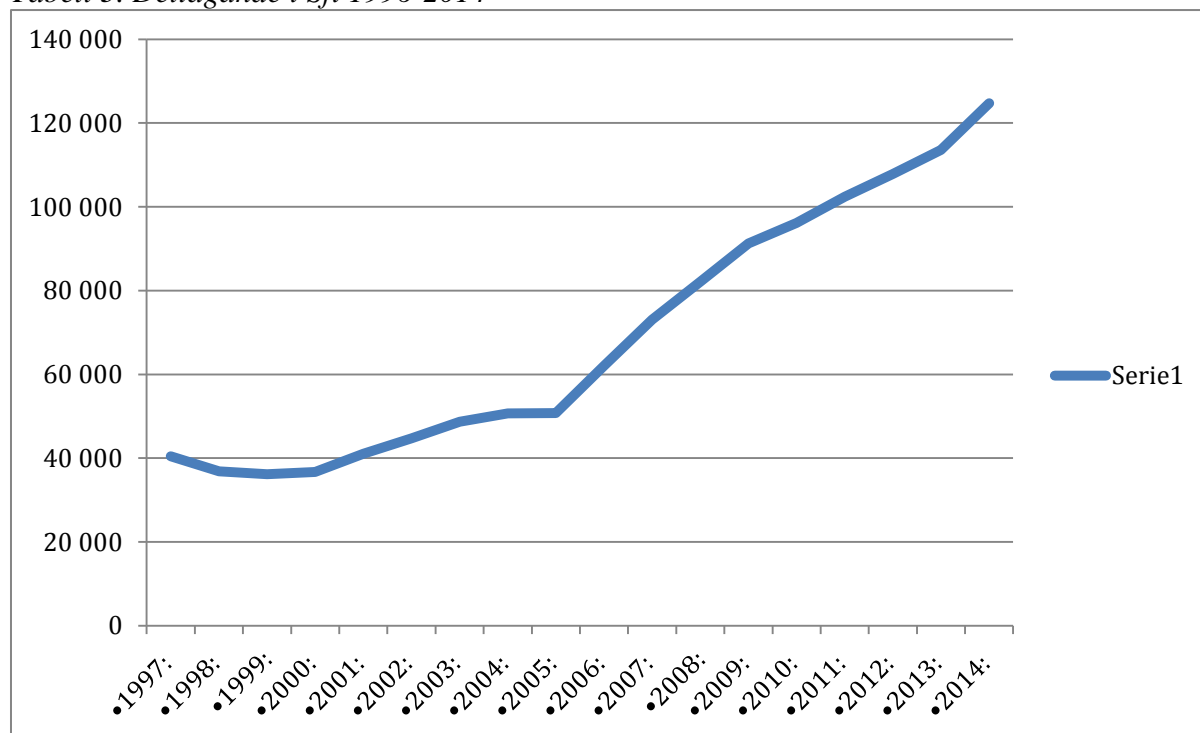
Källa: Skolverket, 2015

Som tabellen visar, har andelen deltagare födda utomlands ökat från 20 procent under mitten av 1990-talet till dagens dryga 40 procent. Den nedgång i andel deltagare födda utomlands som skedde i samband med kunskapslyftet kan sannolikt förklaras med att kunskapslyftet bl.a. riktade sig till de som genomgått tvåårigt gymnasium. När gymnasieskolan reformerades till att alla program skulle omfatta 3 år ville och/eller behövde de med tvåårigt gymnasium betyg

motsvarande treårigt gymnasium. Därmed ökade den potentiella deltagargruppen av personer födda i Sverige, dvs. alla de som gått igenom ett tvåårigt gymnasium.

Ökningen av andelen deltagare födda utomlands i slutet av kunskapslyftets period kan troligen förklaras med att den målgrupp vuxna födda i Sverige med endast tvåårigt gymnasium minskade i och med kunskapslyftets insatser, parallellt med ökade migrationsströmmar under senare år. Inte minst avspeglas migrationsströmmarna i det ökade antalet deltagare i Sfi.

Tabell 3. Deltagande i Sfi 1996-2014

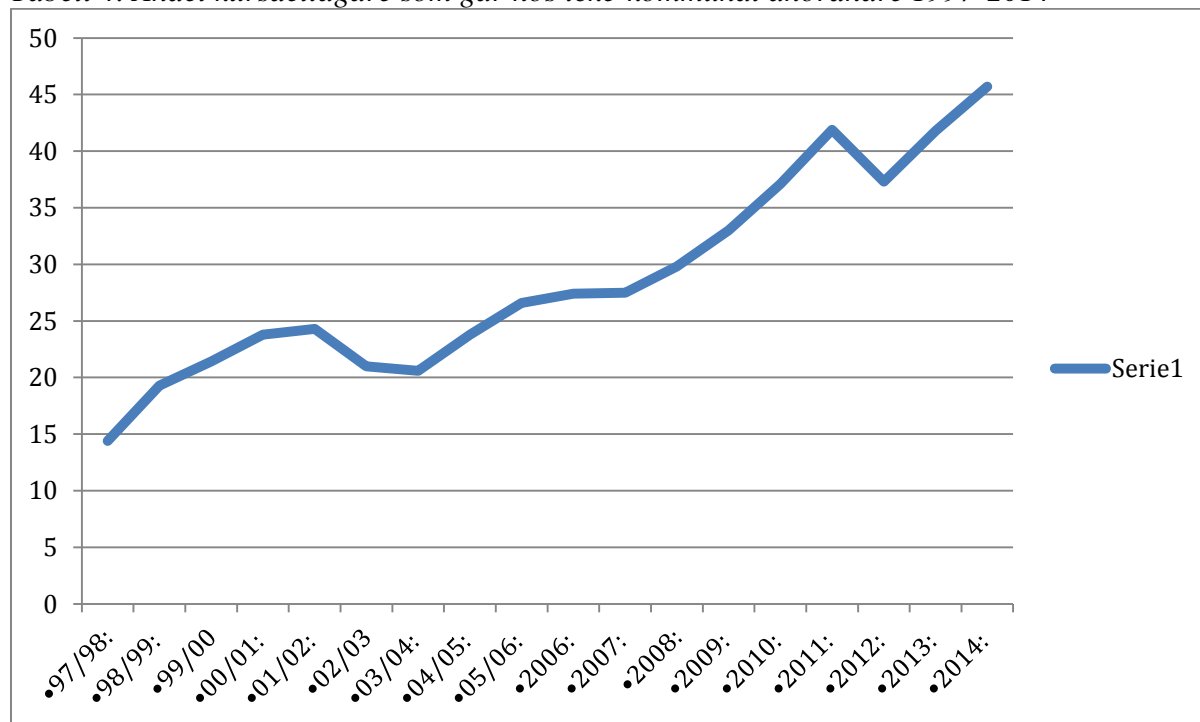
Källa: Skolverket, 2015

Som illustreras i tabell 3, har deltagarantalet inom Sfi starkt ökat, inte minst de senaste tio åren. Från 50000 deltagare 2006 till nästan 125000 deltagare 2014. Även i Stockholms stad har det skett en stor ökning. År 2008 deltog 14722 personer i Sfi, och 2014 var deltagarantalet uppe i 19150 (Statistik från Stockholms stads arbetsmarknadsförvaltning).

2.3.2 Markandisering av vuxenutbildningen

Den kommunala vuxenutbildningen har sedan kunskapslyftet, genomgått omfattande marknadisering. Staten ställde förväntningar på kommunerna att genom kunskapslyftet utveckla organiseringen av vuxenutbildningen, där fler och alternativa utbildningsanordnare skulle involveras. Inte minst fanns förväntan på skapandet av mer flexibla former för lärande anpassat efter de enskilda deltagarnas förutsättningar. Många kommuner kom nu att upphandla delar av sin kommunala vuxenutbildning av privata företag, folkhögskolor och studieförbund. När kunskapslyftet startade 1997 deltog 14,4 procent av alla kursdeltagare i kurser utförda av icke kommunal anordnare, en andel som sedan dess har ökat. Idag går 45,7 procent av alla kursdeltagare kurs anordnad av en icke kommunal utbildningsanordnare. Utvecklingen illustreras i tabell 4.

Tabell 4. Andel kursdeltagare som går hos icke-kommunal anordnare 1997-2014

Källa: Skolverket, 2015

Den ökade andel deltagare som går kurs hos icke kommunal anordnare illustrerar för det första en omfattande extern marknadisering av vuxenutbildningen. Jämför vi med den andel elever inom gymnasieskolan som går hos en fristående kola så är det stor skillnad. Inom gymnasieskolan uppgick friskoledeltagandet läsåret 2014/2015 till 26 % av alla gymnasieelever (Skolverket, 2015). Samtidigt kan vi även se en omfattande intern marknadisering av vuxenutbildningen, dvs. introduktionen av styrningsformer och språkbruk hämtade från näringslivet. Inte minst kan detta kopplas till de former av kvalitetssystem som skapas i kommuner, där enskilda utförare skall återrapportera verksamheten på sätt som till viss del kan riskera hota lärarnas professionella autonomi genom introduktion av standardiserade system för undervisning (se t.ex. Wärvik, 2013).

Inte minst blir denna form av marknadisering tydlig då vi ser till de två senaste offentliga utredningarna som rör vuxenutbildning. Den ena handlar om grundläggande vuxenutbildningen (SOU 2013:20) och den andra om Sfi (SOU 2013:78). Ser vi till de ord som används i utredningarna är (kostnads)effektivitet, individanpassning och flexibilitet återkommande. Till stor del kopplas dessa begrepp samman till frågor som handlar om att organisationen skall vara flexibel för att kunna möta förändrade deltagarmönster. Därigenom uppnås kostnadseffektivitet. Individanpassning kopplas även det samman med effektivitet. Genom att anpassa utbildningen till individen, förväntas denne snabbare klara av sin utbildning, och på så sätt uppnås kostnadseffektivitet. Vuxenutbildningen knyts därmed, i utredningarna, samman med en ekonomisk diskurs, där arbetsmarkandsfunktionen hamnar i förgrunden. Visserligen kan det vara svårt att ifrågasätta att utbildning skall vara kostnadseffektiv, och att bra måluppfyllelse är gott för både individ och huvudman. Men vad som är anmärkningsvärt och symptomatiskt i utredningarna är frånvaron av diskussioner om vuxenutbildningens demokratiska och medborgerliga uppdrag. Inte minst blir det tydligt genom att frasen *personlig utveckling*, vilken är framskrivet i skollagen som ett av målen med vuxenutbildningen, lyser med sin frånvaro. Frasen återkommer endast på de ställen där just

skollagen citeras. På så sätt riskerar frågan om vad kvalitet är, och vad som är målet med vuxenutbildningen, omdefinieras och smalnas av.

2.3.4 Från utbudsstyrd till efterfrågestyrd vuxenutbildning

Den kommunala vuxenutbildningen har gått från att vara utbudsstyrd till efterfrågestyrd. Det förra innebär att utbudet av utbildning kopplas till, lite slarvigt uttryckt, vad för kurser som den enskilda skolan vill utföra med grund i lärarnas kompetens och intressen. Efterfrågestyrd utbildning handlar istället om att erbjuda sådan utbildning som efterfrågas av arbetsmarknadens parter. Genom tydliga omprioriteringar inom vuxenutbildningen har fokus skiftat från satsningar på generell vuxenutbildning, som var tydlig inom ramen för kunskapslyftet, till, på senare år, yrkesutbildning, t.ex. de riktade statliga satsningarna på yrkesvux och lärlingsvux, men även genom de statliga satsningar som skett på kvalificerad yrkesutbildning, och yrkeshögskolan. Vuxenutbildningen riktas därmed mer in på att deltagarna skall utbildas för specifika yrken, och förhoppningen är att det leder till anställning. Samtidigt ser vi hur branscherna har ett alltmer tydligt inflytande, inte bara i relation till yrkeshögskolans utbildningar, utan också inom ramen för gymnasieskolans (och vuxenutbildningens) yrkesprogram. Kopplat till yrkesprogrammen finns branschråd varigenom branscherna påverkar utbildningens innehåll. Genom att gymnasiegemensamma ämnen på yrkesprogrammen dessutom skall färgas in mot specifika yrken, tydliggörs även frågan om efterfrågestyrd utbildning alltmer (se t.ex. Nylund, 2013). Utvecklingen av valideringsmodeller som skett senaste femton åren, oftast inriktat på validering av yrkeskompetens, är ytterligare ett exempel som stärker bilden av skiftet mot efterfrågestyrd utbildning, där vuxenutbildningens arbetsmarknadsfunktion hamnar i förgrunden.

2.4 Sammanfattande diskussion

Vuxenutbildningen står inför stora utmaningar. Ökat deltagande inom kommunal vuxenutbildning och Sfi senaste åren, och en ökad andel elever födda utomlands inom kommunal vuxenutbildning, ställer stora krav både på organiseringen men även på lärarna. Å ena sidan behöver kommuner tillse att det finns tillräckligt många lärare som kan möta det ökade deltagarantalet, men också att de lärare som rekryteras och de som redan jobbar inom verksamheterna, har den kompetens som krävs för att möta dagens deltagargrupp. Det handlar bland annat om kunskap om språkinläring, vuxenpedagogisk kompetens, frågor om att möta diversifierade grupper av deltagare, men även att möta elever som har olika former av funktionshinder.

Den omfattande marknadiseringen av vuxenutbildningen ställer krav på kommuner att bygga upp kompetens som kan göra väl underbyggda upphandlingar, samtidigt som väl fungerande kvalitetssäkringssystemen måste utvecklas. Former för att undvika låsningar, genom olika former av överklagande, behöver också utvecklas, för att undvika diskontinuitet i verksamheten. För lärare innebär marknadiseringen att de riskerar osäkra anställningsvillkor. Kontrakt mellan kommun och utbildningsanordnare skrivs ofta för ett par år åt gången, och därmed kan förlorad anbudsgivning innebära att lärare förlorar sina arbeten. Konkurrenssystemet med anbudsförfarande påverkar därmed lärarens arbetssituation, och kanske även prestation. Frågan är även på vilket sätt korta kontrakt påverkar anordnarnas vilja att investera i kompetensutveckling. Tidigare forskning har pekat på risken med att upphandlingssystemet kan innebära att kvalitetssäkringssystem utvecklas hos anordnare som begränsare lärares professionella autonomi (Wärvik, 2013).

Den alltmer efterfrågestyrda utformningen av vuxenutbildningen kräver eftertanke och reflektion. Inte minst väcker den frågan om på vilket sätt vuxenutbildningens demokratiska och medborgerliga funktion får plats i utbildningen. På vilket sätt förbereds eleverna för ett

vidare liv som samhällsmedborgare, tillika stöttas de i sin personliga utveckling? En huvudfråga för politiker i arbetet med prioriteringar torde därför vara, *vilka elever erbjuds vilka kunskaper?* Även om utbildning ämnat för snabbt inträde på arbetsmarknaden kan tyckas centralt, inte minst för målgruppen kortutbildade, torde frågan ställas om den kunskap som yrkesutbildningen erbjuder, skapar möjligheter för den enskilde att se sin position i samhällssystemet, och dessutom verktyg för att kritiskt kunna ifrågasätta detta? En parallell kan dras till yrkesprogrammen (se Nyström, 2013). Både kortutbildade och en stor majoritet av yrkeseleverna kan sägas tillhöra arbetarklassen (de har föräldrar som själv inte har akademisk utbildning i och/eller en prekär situation på arbetsmarknaden), och frågan om vilken kunskap de erbjuds torde därmed vara högst central. Erbjuds de främst kontextspecifik kunskap riktad mot att kunna utföra vissa arbetsuppgifter, eller kombineras detta med kunskap som är överförbar från ett sammanhang till ett annat och som lägger grund för ifrågasättande av varandet?

3. Forskning med bäring på kortutbildade

En central forskningsfråga som intresserat forskare i Sverige sedan 1970-talet har handlat om hur kortutbildade kan rekryteras till vuxenutbildning. Varför väljer vissa att studera och inte andra? Vilka strategier kan användas för att rekrytera kortutbildade? Andra forskare, inte minst sedan kunskapslyftets tid, har intresserat sig för frågan om vilken nytta vuxenutbildningen har för den enskilde, och för samhället. Är det väl värt att investera pengar i vuxenutbildning? Forskare har också intresserat sig för hur kunskap och kompetens, oavsett var de har förvärvats, kan bedömas och dokumenteras. Inte minst har fokus här riktats mot yrkeskompetens. Alla dessa frågor är på olika sätt av relevans att lyfta upp i relation till det pågående arbetet i Stockholms stad, där intresset att rekrytera och skola kortutbildade är ett centralt mål. I följande del skisseras en kort kunskapsöversikt över fyra centrala forskningsområden med bäring på frågan om kortutbildade: rekryteringsforskning; forskning om vuxenutbildningens nytta; forskning om validering av kunskap och kompetens; och forskning om lärare och lärares arbete.

3.1. Rekrytering till och motivation för deltagande i vuxenutbildning

Frågan om deltagande i och rekrytering till vuxenutbildning är väl beforskat i den internationella såväl som den svenska vuxenpedagogiska litteraturen. Enligt Rubenson (2011) kan forskningen på detta område delas in i fem olika, delvis överlappande traditioner (se också Kondrup, 2015).

Inom ramen för den första traditionen har forskare varit intresserade av *vem som deltar i vuxenutbildning och varför*. Denna forskning är till stor del deskriptiv. I den andra traditionen studeras *motivation och behov*. Fokus riktas mot hur vuxna kan motiveras till deltagande i olika former av utbildning och hur detta kan mätas och begreppsliggöras. Utgångspunkten är att motivation är starkt kopplat till den vuxnes specifika individuella behov. En klassisk teori inom denna tradition pekar ut tre motiv/strategier till/för studier: en målorienterad, en aktivitetsorienterad, och en lärandeorienterad. Målorientering handlar om att nå ett specifikt mål, aktivitetsorientering handlar om att aktiviteten har ett värde i sig och kopplas ofta samman med utbildning för att skapa sociala kontakter. Lärandeorientering handlar om att söka kunskap för kunskapens egen skull. En vidare utveckling inom denna tradition talar om ”deficiency” och ”growth” motiv för studier. Den förra innebär att vuxna ser deltagande i studier och i arbete som ett sätt att möta sina grundläggande behov av säkerhet och stabilitet. Det andra motivet innebär att vuxna som redan tillgodosett sina grundläggande behov ser deltagande som ett sätt att realisera sig själva. Värdet av utbildning kopplas med andra ord till vilket behov som utbildning ses tillgodose för den enskilde individen. En generellt accepterad slutsats inom denna tradition är att lågutbildade vuxna deltar för att möta sina grundläggande behov. De ser inte utbildning som något som ger värde i sig självt.

I den tredje traditionen studeras *kontextens betydelse för deltagande*. Här är fokus på hur kontexten samspelar med den enskilde deltagaren och dess vilja till deltagande. En av teorierna i denna tradition menar att beslut om deltagande beror på ett samspel av psykologiska och miljömässiga faktorer. En faktor handlar om hur en persons självuppfattning påverkar hans attityder i relation till utbildning. En annan faktor handlar om vilken vinst den enskilde bedömer sig göra genom deltagande, och en tredje faktor handlar om barriärer till deltagande. Barriärer kan vara situationsrelaterade till den enskildes liv (t.ex. brist på tid, brist på försörjning), institutionella (t.ex. brist på kurser som är intressanta att delta i), och individuella attityder (t.ex. brist på självförtroende). En annan teori inom denna tradition fokuserar på hur motivationens nivå och styrka påverkar beslut till deltagande.

Förklaringen ligger i vilket värde en individ tillskriver resultatet av en viss aktivitet, och förväntningen på om aktivitetens mål kommer att kunna uppnås.

Inom den fjärde traditionen görs *transnationella jämförelser*. Med hjälp av transnationell data jämförs och förklaras deltagande mellan länder. Här pekas bl.a. på hur social bakgrund, ställning på arbetsmarknaden, och statlig politik är tre strukturella faktorer som påverkar deltagande. Denna tradition kompletterar tidigare traditioner genom att till individuella förklaringsmodeller lägga strukturella. Inom denna tradition har även motivation för deltagande studerats. Den mest vanliga förklaringsgrunden till icke-deltagande är att individer har ett inneboende motiv till deltagande, men att det finns hinder som gör deltagandet mer eller mindre möjligt. Därmed bör insatser riktas mot att ta bort dessa hinder.

I den femte och sista traditionen studeras *deltagande som meningsskapande*. Studier av deltagande och icke-deltagande sker här genom analys av olika målgrupper. Det generella intresset är att förklara bristen på motivation till deltagande bland kortutbildade. Som analysgrund finns deltagarnas/icke-deltagarnas livsberättelser. Dessa bidrar till att förstå hur deltagande och motiv till studier förändras under livet, till vilka centrala livshändelser deltagande kan kopplas, och i relation till vilka signifikanta andra. Samtidigt menar man i denna tradition, att deltagande måste förstås i relation till den enskildes skiftande värdekontexter, vilka kan identifieras genom livsberättelserna.

3.1.1 Svensk forskning om rekrytering

I en svensk kontext har ovanstående ingångar på olika sätt berörts i forskning. En förgrundsgestalt inom detta område är Kjell Rubenson, som under 70- och 80-talen bedrev forskning om rekrytering till vuxenutbildning (se t.ex. 1975, 1979) och sedan dess har studerat frågor om rekrytering på transnationellt plan (se t.ex. Rubenson & Desjardins, 2009; Rubenson & Xu, 1997). I sin avhandling studerade Rubenson (1975) kortutbildades deltagande i, och motiv för, studier. Resultaten pekar bl.a. på att högutbildade oftare kunde ange att personlig utveckling, eller dylikt var orsaken till deltagande, mer än kortutbildade. Vidare var jobbrelaterade motiv det vanligaste, t.ex. deltagande som väg att bli bättre på jobbet. Psykologiska hinder för deltagande (t.ex. känslan att studier inte skulle förbättra ens livssituation eller dåliga erfarenheter av tidigare skolgång) var ungefär lika vanligt som miljömässiga hinder (t.ex. barnpassning, ekonomi). En viktig slutsats i studien är att man måste göra en distinktion mellan de som inte deltar men som vill delta, och de som inte deltar och som inte heller vill delta. Den förra gruppen kanske kan fås in i studier genom mer information, medan den andra behöver insatser som kräver förändring i den enskildes inställning till studiedeltagande.

Efter Rubensons tidiga studier om deltagande kom frågan att hamna något mer i skymundan i svensk forskning, för att åter ta fart i samband med kunskapslyftet. Sam Paldanius (2002) studerade i sin avhandling varför vissa valde att inte studera, trots att de tillhörde kunskapslyftets målgrupp. Med grund i intervjuer med kortutbildade växte, grovt sett, tre skäl till ointresse för studier fram (se Paldanius, 2006). 1. Skäl som förmedlar ointresse; 2. Skäl som förmedlar en negativ inställning till studier; 3. skäl som förmedlar en osäker inställning till studier. Ett vanligt skäl som anges för att inte studera är vilja till arbete, snarare än studier. Men det kan också handla om att inte se någon nytta med studier, ovilja till studieskuldssättning, dåligt självförtroende ("jag klarar nog inte av studier", "det är nog för stressigt och jobbigt"), eller anledningar såsom att "jag är för gammal", "jag har en arbetsskada". Dessa till synes ganska raka svar skall inte tas för givna, utan måste enligt Paldanius (2006) ses i sitt sammanhang. Den som jobbar med rekrytering måste reflektera

över sina egna utgångspunkter för tolkning av den enskildes berättelse. Skäl som anges måste förstås i relation till den enskildes levnadsvillkor snarare än utifrån rekryteringspersonens egna villkor.

Utifrån studien anger Paldanius (2006) förslag på rekryteringsarbetets inriktning. Arbetet bör i första hand inriktas mot att skapa motiv, och i andra, på att undanröja hinder. Inte minst är detta centralt då de motiv till att inte studera som en rekryterare får höra, (t.ex. att inte vilja ta studiemedel) kanske är ett skäl som anges för att det passar in i samtalet, snarare än att det vore ett reellt hinder i de fall där det kanske finns motivationen till studier hos den som intervjuas. Rekryteringsarbetet bör ske i flera steg. För det första, handlar det om att skapa ett förtroendefullt samtal med den enskilde, vilket kan lägga grund för rekryteraren att presentera en alternativ begriplig bild som angränsar till den enskildes potentiella motivation. Den därpå potentiellt följande ”jobbiga” situationen, att bråka med sin självbild, kräver kontinuerlig stöttning, som innebär att den enskilde i slutändan kan känna trygghet i relation till det nya och främmande.

I en annan studie om deltagande i kunskapslyftet, visar Lotta Assarsson och Katarina Sipos Zackrisson (2005; 2006a) att vuxna deltar av någon av fem, eller en kombination av dessa, anledningar: Självförverkligande, försörjning, socialt umgänge, meritering, och lärande. *Självförverkligande* kan handla om att förverkliga ett intresse, men också att visa för andra att man faktiskt klarar av att studera. *Studier som försörjning* relateras dels till personer som gillar att resa och ha viss frihet i livet, och som väljer studier som en väg till försörjning. Men här ryms även personer som känner sig tvingade till studier för att studiestöd inte räcker för försörjning, och där studielån är nödvändiga. Vissa väljer studier för det *sociala umgänget*. Vuxenutbildningen ses av dessa personer som en plats att umgås med vänner som valt samma utbildning, eller att finna nya vänner. För någon handlade det om att bryta tristessen i sitt vanliga arbete. *Studier som meritering* handlar om studier som en brygga att nå ett mål, antingen vidare studier, eller arbete. Det upplevs av flera som ett tvång, att det är något arbetsgivaren kräver, eller att man blir ”omkörd” av de yngre. Vissa deltagare ser studier som ett sätt att lära sig något bestämt, dvs. *studier som lärande*. Det kan handla om att lära sig något bestämt kopplat till sitt yrke, som förberedelse för vidare studier, men också för att kunna skapa samhällsengagemang eller något som kommer till nytta i privatlivet.

Författarna menar att det är centralt att lärarna är medvetna om deltagarnas olika anledningar för studier. Det handlar om att finna sätt att ”träffa” deltagarna i deras erfarenhetsbas, att identifiera den enskildes sätt att skapa mening. På så sätt kan meningsfullhet skapas. Tre förutsättningar för lärande lyfts fram. För det första behöver läraren bidra till att deltagarna ser relevans med studierna, något som kan upparbetas under studiernas gång. För det andra behöver vuxna se att de aktiviteter som sker inom vuxenutbildningen är ”på riktigt”. Det kan t.ex. handla om att möta deltagarna som just vuxna. För det tredje behöver deltagarna utmanas i sina föreställningar, något som kräver kommunikation mellan deltagare och lärare.

På senare år har Sam Paldanius, Song-ee Ahn och Per Andersson (2012) studerat vilka subjektiva och objektiva faktorer som föranleder vuxna i olika livssituationer att studera. I en av delstudierna fokuserades deltagande och icke deltagande i studier hos kortutbildade lönearbetare inom två företag, ett tvätteriföretag på mindre ort och landstingsstädning på större ort. Resultatet tyder på att vilja till studier är större hos anställda vid landstingsstädningen. Detta förklaras dels med att den är lokaliserad till större ort med större möjligheter till utbildning och olika former av arbete, dels med att de anställda där ges mer löpande kompetensutveckling än de anställda inom tvätteriet. Samtidigt har de större

handlingsfrihet i sitt arbete än de som arbetar på tvätteriet. Anställda vid båda företagen visar dock på rationella resonemang om utbildning som handlar om bortprioritering, onyttan och osäkerhet.

3.2 Nyttan och effekter av vuxenutbildning

Effekten av studier inom vuxenutbildning har studerats av ett flertal forskare, både genom kvantitativ och kvalitativa studier. In sin avhandling visar nationalekonomen Stenberg (2003) att deltagare i arbetsmarknadsutbildning hade bättre löneutveckling åren efter avslutad utbildning än deltagare i kunskapslyftet, samtidigt som de senare dock oftare hade arbete efter avslutad utbildning. I en sammanfattning av den nationalekonomiska forskningen om effekter av deltagande i vuxenutbildning, menar Stenberg (2005) att ingen entydig bild ges. Generellt tycks dock arbetslösas deltagande ha viss effekt på deras framtida inkomster. Samtidigt menar Stenberg (2005) och Stenberg och Westerlund (2014) att, likt tidigare forskning inom det nationalekonomiska fältet, yrkesinriktade program för arbetslösa ger kortsiktigt bättre effekt, än generella program. Generella program kan dock på lång sikt göra den enskilde mindre känslig för förändringar på arbetsmarknaden.

Stenbergs (2003) resultat som pekar på större sannolikhet för arbete efter avslutad utbildning för den som deltagit i kunskapslyftet snarare än arbetsmarknadsutbildning, utvecklas ytterligare i en studie av Lander (2006). Han visar att de som hade goda studieresultat inom kunskapslyftet hade större sannolikhet till arbete efter avslutad utbildning än de med sämre resultat. Vidare visade studien att enbart yrkesinriktade studier var något sämre jämfört med generella studier vad gäller sysselsättningsgraden efter avslutad utbildning. Men för att goda studieresultatet skulle omsättas till sysselsättning behövdes också en öppen attityd till lärande och förändring och viss känsla av livskontroll. Det var också bra att ha träffat lärare som anknöt till ens livserfarenhet. Vidare hade de med goda studieresultat i högre grad än andra uppmuntran från familj och vänner och de hade till högre grad upplevt att lärarna stimulerat deras självständiga tänkande.

Nationalekonomer har även studerat nyttan med Sfi. Kennerberg och Åslund (2010) visar bl.a. att invandrare som deltagit i Sfi hade lägre sysselsättningsgrad och lägre inkomster än de invandrare som ej deltog i Sfi. Efter 10 år hade dock Sfi-deltagarna samma sysselsättningsgrad som icke-deltagarna, men de hade också en 5 procent högre förvärvsinkomst än icke-deltagarna.

Mer kvalitativt inriktade studier av nyttan med vuxenutbildning lyfter upp andra värden än de som framkommer i nationalekonomiskt inriktade studier, där humankapitalteorin ofta står i förgrunden. Assarsson och Sipos Zackrisson (2006b), diskuterar, utifrån sin intervjustudie med deltagare inom ramen för kunskapslyftet, vilka värden deltagarna tillskriver studierna. De lyfter fram åtta olika värden. Studierna har bidragit till/kan användas: 1. att skolkunskaper kan användas i andra sammanhang, t.ex. hjälpa sina barn med läxläsning; 2. som formella meriter för vidare studier och/eller utbildning. 3. att den enskilde kan lita till sin studieförmåga. 4. att förändra studieintresset; 5. annan syn på arbete; 6. röra sig på andra arenor, t.ex. biblioteket; 7. forma nya fritidsintressen; 8. mogna/omforma sig som människa, t.ex. förändrad självtillit, självreglering, acceptera olikheter etc.

3.3 Validering av kunskap och kompetens¹

Validering är en företeelse som under de senaste decennierna har vuxit fram som en form, eller snarare ett antal olika former, för dokumentation och bedömning av kunskap, både

---

¹ Denna del är till stor del baserat på en tidigare publicerad mer utförlig artikel (Andersson & Fejes, 2015).

internationellt och i vårt land. Det handlar om former för hur framför allt vuxnas kunskaper och kompetenser kan synliggöras, bedömas och ges erkännande, oberoende av var, när och hur man har lärt sig. Och då framför allt sådant som individen har lärt sig utanför det formella utbildningssystemet, eller inom ramen för andra system, till exempel i andra länder, och som man vill ge erkännande i det nya sammanhanget. I samband med framväxten av policy om validering och utveckling av valideringspraktiker har forskare i Sverige, och internationellt, börjat intressera sig för validering som fenomen.

Begreppet validering, i termer av synliggörande, bedömning och dokumentation av kunskap utvecklad i och utanför utbildningssystemet, introducerades i Sverige 1996 av Kunskapslyftskommittén i dess första delbetänkande (SOU 1996:27). Det finns dock en längre historia internationellt, även om man där använder andra och olika begrepp i olika länder (Evans, 2000). I Frankrike finns en förhållandevis lång tradition där ett system har utvecklats för att ge vissa yrkesexamina helt eller delvis baserat på en validering av erfarenhetsbaserat lärande. I USA togs vissa initiativ med validering för att hjälpa krigsveteraner med återanpassning till det civila samhället efter andra världskriget, och på 1970-talet tog utvecklingen i USA fart när det gällde att vidga tillträdet till högre utbildning. Idén om validering spreds sedan även till Storbritannien och andra anglosaxiska länder som Australien, där utvecklingen gick mer mot validering som redskap för att kunna ta vara på yrkeskompetens hos arbetskraften bättre och därmed bidra till den ekonomiska utvecklingen. I Sydafrika har validering också fått betydande uppmärksamhet efter apartheidregimens fall, då man har sett en möjlighet att ta vara på det kunnande som utvecklats utanför det formella utbildningssystemet främst inom grupper som haft begränsad tillgång till utbildning.

Även i Sverige finns en längre historia. Man kan säga att redan husförhören var en form av validering där prästen bedömde läsfärdigheter som utvecklats utan formell skolgång. Detta i en tid före folkskolans införande när skolbaserad bedömning därmed saknades och det var husbondens ansvar att se till att familj och tjänstefolk var läskunniga (jfr Johansson, 1998). Skråväsendet som fanns i många länder hade också en form av valideringssystem med gesällprov och mästarprov, där kompetens som utvecklats i arbetet bedömdes (Andersson & Fejes, 2010). Och införandet av 25:4-systemet² och högskoleprovet på 1970-talet var den svenska motsvarigheten till de initiativ som togs i till exempel USA för att vidga tillträdet till högre utbildning genom att hitta nya sätt att definiera behörighet och göra urval (Fejes & Andersson, 2007). En viktig skillnad var dock att de svenska initiativen satte fokus mer generellt på erfarenheter i allmänhet och kunskaper som ansågs kunna förutsäga studiefärdighet. Detta till skillnad mot de amerikanska modellerna som mer bedömde de specifika erfarenheterna och förkunskaperna i förhållande till en viss utbildning – ett tankesätt som numera fått större genomslag i Sverige genom bedömningen av reell kompetens för behörighet och tillgodoräknanden i högskolan (Abrahamsson, 1989; Andersson & Fejes, 2005).

När skollagen omformulerades (Skollagen, 2010) blev validering också ett formellt begrepp inom skolsystemet, då lagen nu ger en definition av vad validering innebär som möjlighet för elever inom kommunal vuxenutbildning. Företeelsen är dock betydligt bredare än så och innefattar även bedömningspraktiker inom högskolan men också mer eller mindre explicit inom arbetslivet (Berglund, 2010; Berglund & Andersson, 2012). Ett viktigt område där validering har fått relativt stort genomslag är också i mottagning av och stöd för personer med

---

² 25:4-systemet, som numera är avskaffat, innebar en alternativ grund för allmän (nu grundläggande) behörighet till högskolestudier, där huvudkriterierna var uppnådd ålder 25 år samt minst 4 års arbetslivserfarenhet.

utländsk bakgrund, där arbete har skett med validering av utländsk yrkeskompetens (Andersson & Fejes, 2010; Andersson & Osman, 2008; Diedrich, 2008, 2013a, b).

Parallellt med att validering har inlemmats i policy i första hand i relation till utbildning och arbetsmarknad, och att olika praktiker har utvecklats på dessa områden, har även forskning om validering vuxit fram nationellt och internationellt. Även om det ännu inte handlar om något stort forskningsområde så finns en förhållandevis omfattande forskningsbas internationellt sett (se Harris, Breier & Wihak, 2011) och där Sverige är relativt framträdande (se Andersson & Fejes, 2011). I det följande ges en översikt över svensk forskning om validering med fokus på tre områden: *validering och lärande*, *validering och makt* samt *valideringens potentiella kraft*.

3.3.1 Validering och lärande

Validering handlar i första hand om att ge erkännande åt tidigare lärande och de kunskaper som detta lärande lett fram till. Samtidigt är validering en särskild praktik, och att delta i en sådan praktik kan i sig innebära ett lärande (jfr t.ex. Lave & Wenger, 1991) – i varje fall om deltagaren ska bli framgångsrik och få det erkännande som avses. Deltagaren kan behöva lära sig vad validering innebär, vilka krav som ställs, hur hon ska göra för att visa sina kunskaper etcetera. Dessutom arrangeras valideringspraktiker ofta så att deltagarna ges möjlighet att komplettera sitt tidigare lärande med nytt lärande innan själva bedömningen i relation till vissa kunskapskriterier görs (Andersson, 2007).

I en studie av kompetensutveckling baserad på validering, riktad till personal inom äldreomsorgen diskuterar Fejes och Andersson (2009) relationen mellan erfarenhet och lärande i validering. De visar hur det tidigare erfarenhetsbaserade lärandet har en central roll även i kompetensutvecklingen, både på en individuell och en kollektiv nivå. Deltagarnas tidigare lärande tas som utgångspunkt, särskilt i så kallade ”lärande samtal” där deras kunskaper synliggörs och används, och där deltagarna även lär av varandra. Nytt lärande äger dessutom rum som en konsekvens av valideringsprocessen, och studien lyfter särskilt fram hur tidigare erfarenheter kan ligga till grund för nytt lärande genom reflektion och diskussion.

Andersson och Fejes (2010), diskuterar också, i en kunskapsöversikt om validering i relation till migration, möjligheter och problem vad gäller rörlighet och förflyttning av kunskap mellan olika sammanhang. Författarna visar bland annat hur språk är en central kontextbunden kunskap som skapar hinder i valideringsprocessen. Kravet att på svenska kunna synliggöra sin specifika yrkeskunskap kan bli ett hinder för en ”rättvisande” bedömning av yrkeskunskapen. Den som genomgår validering hamnar med andra ord, genom sin position som migrant med bristande språkkunskap i relation till vad som krävs, i periferin av den praktikgemenskap inom ramen för vilken personen blir bedömd.

Andersson (2006) har också studerat hur fastighetsskötare som deltar i en valideringsprocess av deras yrkeskunnande erfar sitt deltagande i validering. Tre olika uppfattningar och förhållningssätt identifieras. Validering kan uppfattas som ett tillfälle för personlig utveckling och lärande, vilket tolkas som uttryck för ett utvecklingsinriktat förhållningssätt. En annan uppfattning innebär att validering ses som en fråga om bedömning och kontroll, en uppfattning relaterad till ett meritinriktat förhållningssätt. Den tredje uppfattningen innebär att validering uppfattas som att ”skrapa på ytan”, vilket kopplas till ett kritiskt förhållningssätt.

3.3.2 Validering och makt

Validering är inte något neutralt, utan är som alla andra lärandepraktiker, genomsyrade av maktrelationer. Flera studier med olika maktperspektiv har genomförts om validering. Flera

forskare menar att validering kan ses som en styrningsteknik, som på olika sätt disciplinerar, inkluderar och exkluderar de som är valideringens målgrupper (se t.ex. Fejes, 2008; Andersson & Osman, 2008). I en maktstudie tittar författarna t.ex. på hur validering har genomförts i relation till tre valideringscentra i Sverige. Fokus i studien ligger på validering av immigranternas kunskaper. Författarna argumenterar bland annat för att validering leder till exkludering och sortering på både makro- och mikronivå. På makronivå genom att validering främst utvecklas och genomförs i relation till vissa bristyrken, varpå immigranter med annan kunskap än inom dessa yrken exkluderas. På mikronivå sker sorteringen genom gradering baserat på det nationella systemet för betyg och bedömning, varpå annan kunskap som faller utanför detta system exkluderas. (Andersson & Osman, 2008)

Genus har fokuserats i ett fåtal studier av validering i Sverige. I ett forskningsprojekt inom arbetsvetenskap studeras ett kompetensutvecklingsprojekt som fokuserar på utvecklingen av en hållbar kompetensutvecklingsmodell inom vården (Abrahamsson & Lundgren, 2006; Lundgren & Abrahamsson, 2005). I studien analyseras den svenska diskursen om validering, och två sub-diskurser identifieras, *diskursen om lärande på arbetsplatsen* och *utbildningsdiskursen*. Resultatet visar hur en genusordning (med utgångspunkt i Hirdman, 1998) som inkorporerar segregation och hierarki i valideringsprocessen skapas inom ramen för kompetensutvecklingsprojektet (se också Lundgren, 2005). Exempel på validering inom två olika yrken lyfts fram. I det ena exemplet, fastighetsskötare – ett yrke dominerat av män, dominerar diskursen om lärande på arbetsplatsen, där mäns tidigare kunskaper värderas som kompetens och som något värdefullt för organisationen. I det andra exemplet, vårdbiträden, dominerar yrket av kvinnor vars kompetens generellt sett anses vara otillräcklig. Här ses en utbildningsdiskurs som dominerande, där fokus ligger på att komplettera den befintliga kunskapen med ny kunskap. Dessa exempel är därmed inte endast segregerade utan även hierarkiska, genom att mäns kompetens värderas högre än kvinnors.

Genus lyfts även fram som centralt i en studie där fokus är validering av vårdbiträden inom äldreomsorgen (Fejes, 2012, Fejes & Nicoll, 2010). Analys av intervjuer med deltagare i valideringsprocesser och deras chefer på äldreboendena kompletteras med analys av policydokument om kompetens inom äldreomsorgen. Författaren argumenterar för att ambitionen att ta tillvara den befintliga kompetensen hos anställda inom äldreomsorgen, genom valideringsprocesser, är del av ett upprätthållande av den vetenskapliga rationalitetens företrädare före diskurser om emotion och erfarenhet. Även om tanken om att ta vara på vårdbiträdens kompetens, ofta formulerat som emotionell kunskap, kan låta sympatisk och som ett erkännande av sådan kunskap, så inlemmas denna kunskap i diskurser om den vetenskapliga rationaliteten. Sådana diskurser skapas inte endast genom policytexter, utan plockas också upp och mobiliseras i vårdbiträdenas egna utsagor. Likt Lundgrens och Abrahamssons (2005) argument så positioneras vårdbiträdena, liksom de positionerar sig själva, som i avsaknad av vetenskaplig rationell kunskap, vilken sätts i motsats till den emotionella kunskapen de redan erkänns besitta.

Makt är även en central del i studier som genomförts om validering som organiserande praktik. Diedrich (2008), som är verksam inom den företagsekonomiska disciplinen och specifikt organisationsstudier, studerar olika aspekter av validering som riktar sig mot immigranter. Baserat på intervjuer med nyanlända invandrare, handläggare och andra representanter från kommuner och statliga organisationer, samt observationer och dokument, diskuteras styrning av olikhet i termer av organisering, med klassifikation av kompetenser som en central aspekt. Studien visar att användningen av det svenska språket som norm i bedömnings-sammanhang är problematisk, då bedömningsaktiviteterna därigenom fokuserar

sådant som invandrare inte har möjlighet att genomföra i det nya sammanhanget, snarare än på vad de faktiskt kan. Ytterligare en aspekt av valideringsprocessen som är central när målgruppen är nyanlända invandrare är den översättning som sker i samtalen med dem. Här är tolken en aktör vars roll problematiseras av Diedrich (2013a). Han kritiserar att tolken ses som en neutral aktör som enbart överför information och menar att denne i stället har en viktig funktion i den process där valideringsdeltagarens kunskap konstrueras och materialiseras i ett bedömningsresultat. Diedrich (2013b) diskuterar även hur idén om validering översätts i praktiken. Mer specifikt studeras hur valideringens genomförande materialiseras som ett resultat av de organiserande praktikerna inom projektet. Resultatet indikerar en fokus på effektiva procedurer för validering, snarare än en mer heltäckande och komplex syn på invandrarens kunskaper. Detta, tillsammans med projektets karaktär av tillfällig organisering utan etablerade nätverk, tolkar Diedrich som orsaker till problem som uppstått inom ramen för projektet.

3.3.3 Valideringens potentiella kraft

En viktig aspekt av alla bedömningspraktiker är den kommunikation som är en del av processen. Det som gör den kommunikativa aspekten extra viktig när det handlar om validering, jämfört med bedömningar i ett skolsammanhang, är att kontakten mellan bedömaren och deltagaren vars kunskaper blir bedömda är mer begränsad. I denna mer begränsade kontakt blir den fungerande kommunikationen en förutsättning för ömsesidig förståelse och en tillförlitlig och rättvis bedömning. Det här perspektivet på validering lyfts framför allt fram av Sandberg (2010, 2012, 2014), som studerar validering i samband med kompetensutveckling för anställda inom vård och omsorg. Han visar bland annat hur en ”omvårdande ideologi” är en central del i hur lärarna implementerar validering. Genom denna ideologi skapar de en förtroenderelation till deltagarna, och valideringen fokuserar mer på att ge erkännande åt deltagarnas personlighet än på kunskapsbedömning. Därigenom, menar Sandberg (2010), reproduceras en normativ underordnande diskurs om vad ett gott arbete inom det kvinnodominerade omvårdnadsyrket innebär. Dessutom blir konsekvensen när det gäller kunskapsbedömningen att deltagarna inte förstår, i alla fall inte fullt ut, vad det är som ges erkännande i valideringsprocessen. Att deltagarna varken förstår bedömningsprocessen eller hur deras tidigare lärande omvandlas till betyg tolkar Sandberg (2012) som att processen kännetecknades av lärarnas strategiska handlingar snarare än av kommunikativt handlande, vilket leder till en bristande ömsesidig förståelse. Trots detta argumenterar Sandberg (2014) för att det finns en potential i att integrera kritisk diskussion och strävan efter förståelse och lärande i valideringsprocesser, för att därigenom ge erkännande åt och vidareutveckla tidigare lärande och tysta kunskaper.

På engelska används ofta beteckningen *recognition of prior learning*, erkännande av tidigare lärande, för att beskriva det vi på svenska kallar validering. Detta har väckt intresset att använda teorier om just erkännande för att diskutera validering. Sandberg och Kubiak (2013) identifierar i en studie av validering av ”paraprofessionella” inom vård och omsorg samt socialt arbete olika förutsättningar för erkännande, som ofta är flytande, förhandlingsbara och ambivalenta, och argumenterar för att validering kan stödja självförverkligande och självkänsla när den ger erkännande åt kompetens som utvecklats i de aktuella arbetspraktikerna. Lön och kollegial uppskattning kan dessutom förstärka erkännandet och påverka självförtroendet och därmed skapa potential för självförverkligande. En förutsättning för detta är just det ömsesidiga erkännandet i relationen mellan bedömaren och bedömd i själva valideringen. Validering kan i detta sammanhang stötta utvecklingen av en mer positiv relation mellan individer som är involverade i valideringsprocesser, och därmed bidra till deras lärande och utveckling.

3.4 Forskning om lärare och lärares arbete inom vuxenutbildningen

Forskning om lärares arbete med vuxna, och hur det skiljer sig i relation till arbete med barn och unga, var relativt populär under 70- och 80-talen. Inte minst i en amerikansk kontext där företrädare som Malcolm Knowles (1973, 1980) förde fram argumentet att barns och vuxnas skilda kognitiva förmågor, utveckling, och liv, innebar olika pedagogiska angreppssätt. I relation till vuxna utvecklade han en andragogisk modell som i viss mån ställdes i ett motsatsförhållande till en pedagogisk modell. Vuxna hade, menade han, bl.a. mer problemlösande inställning till lärande, såg mer interna än externa motiv till studier, hade mer erfarenhet etc. Därmed fick läraren en annan roll än när denne jobbade med barn och ungdomar. Ett antal antaganden från Knowles var att vuxnas erfarenhet är en resurs i undervisningen till skillnad från barns erfarenheter, vuxna är mer självständiga i sitt lärande än barn osv. Knowles teser om andragogik kom att ifrågasättas. Kritiker menade att samma fokus på erfarenhet, självstyrning i lärande etc. även kunde gälla barn och ungdomar. Även om vi i svensk kontext under samma period hade viss forskning som studerade lärares arbete med vuxna (se t.ex. Larsson, 1982; Alexandersson m.fl., 1984), där frågor om t.ex. vuxnas erfarenhet som utgångspunkt för undervisning lyftes fram, så undveks den relativt enkla uppdelning mellan andragogik och pedagogik som Knowles teorier gav uttryck för.

Vad som idag främst lyfts fram inom svensk vuxenpedagogisk forskning, är inte frågan om skillnader mellan barn och vuxna, utan snarare frågor om vilka förutsättningar vuxna har för deltagande i studier, och vad detta innebär för lärare inom vuxenutbildningen. Det kan handla om utmaningar lärare ställs inför i termer av att möta deltagargrupper där relativt många har olika typer av funktionshinder (se t.ex. Nylander m.fl., 2015), eller utmaningen i att möta en elevgrupp med olika kulturell bakgrund (se t.ex. Osman, 1999; Eriksson, 2002). Enligt Staffan Larsson (2013) handlar lärares arbete med vuxna i grunden om de grundläggande didaktiska frågeställningar om vad, varför och hur, där olika tankelinjer kan bidra med svar på dessa frågor. Sådana tankelinjer kan vara relevanta för både undervisning av vuxna likväl som barn, även om vissa tankelinjer utvecklats i sammanhang och i relation till vuxna, t.ex. teorin om transformativt lärande, andragogiken, eller teorier om den kompetenta praktikern. Abrandt Dahlgren (2007) intresserade sig i en studie för hur didaktik iscensätts inom ramen för kommunal vuxenutbildning, folkhögskola och universitet. Hon benämner dessa tre sammanhang som torget, kliniken och meritagenturen. Den kommunala vuxenutbildningen exemplifierar i hennes studie, främst meritagenturen. Utbildningsanordnaren ses här som agentur, läraren som agent och eleven som kund. Agenturen erbjuder eleven utbildning som kan möjliggöra elevens meritering för vidare studier. Innehållet är inom ramen för meritagenturen för-givet-taget och bestämt på förhand. Hennes studie bekräftas genom den pågående studien om vuxnas medborgarskapande inom och utanför vuxenutbildning och folkbildning, där komvux skapas som en plast för den individualistiska medborgaren (Fejes m.fl., 2015).

Även studier av lärares arbete inom folkhögskolan är av intresse då vi talar om kortutbildade, inte minst folkhögskolans allmänna kurs. Dessa kurser har som syfte att ge behörighet till studier inom högskola, men de bedrivs inom ramen för det fria och frivilliga folkbildningsväsendet. Folkhögskolor har ofta lyfts fram som en studieform som lämpar sig väl för personer som inte funnit sig tillrädda i det vanliga utbildningssystemet. Som Paldanius (2014, 13-14) sammanfattar sin forskningsgenomgång:

Som en summering av genomgången forskning och tankeuppställning för en fungerande undervisning förfaller det finnas rimliga skäl till att folkhögskolor kan ha en pedagogisk form som fungerar bra för variationen av deltagare,

kanske speciellt för dem som haft svårigheter med reguljär utbildning. Samtidigt är det uppenbart att vi har lite forskningsbaserad kunskap om folkhögskolans verksamhet. Den enda riktigt tydliga kunskapen är att positiva deltagareffekter belagts åtskilliga gånger över tid.

Med detta som utgångspunkt frågar sig Paldanius (2014) varför folkhögskolan varit framgångsrik att nå dessa personer, och han letar efter svaret i relation till didaktiken inom folkhögskolan. Utifrån sin studie av allmän kurs på två folkhögskolor menar Paldanius bl.a. att framgången för folkhögskolan i relation till sin målgrupp är att det inom folkhögskolan finns en erkännande pedagogik, där den enskildes olika uttryck erkänns och ges värde. Individerna skall inom ramen för kollektivet få möjlighet att växa och utveckla sina resurser.

Frågan om det kollektiva och individuella lyfts även upp, om än på ett annat sätt, i en pågående studie av kommunal vuxenutbildning och folkhögskola (Fejes m.fl., 2015). Forskarna pekar på, med utgångspunkt i intervjuer med elever, deltagare och lärare inom dessa två utbildningsformer, att det genom båda utbildningsformerna formas individualistiska medborgare med sikte på vidare studier eller ett liv i arbete. Demokratiska och medborgerliga frågor hamnar i skymundan. Dock skiljer sig komvux och folkhögskola åt. Komvux beskrivs av både lärare och elever som starkt individualistiskt, både som plats, form och funktion. I folkhögskolan däremot, sker formandet av den individualistiska medborgaren genom idéer om kollektivet, något som kommer till uttryck i intervjuer med både lärare och deltagare. Lärarna skapar dock bilder av att dagens deltagargrupp inte lever upp till lärarnas förväntningar på vad folkhögskolan är och borde vara. Frågan väcks därmed om vem det är som bör förändra sig, lärarna eller deltagarna?

En något annorlunda fråga, handlar om vuxenlärares professionella utveckling, och deras väg in i arbetet. Andersson m.fl. (2013) intervjuade 29 vuxna som studerade till att bli vuxenlärare i Sverige och Danmark. Fokus i studien var de studerandes professionella utveckling. I Sverige finns ingen vuxenläraryt utbildning annat än Folkhögskollärarytprogrammet (Linköpings universitet). De som vill jobba inom kommunal vuxenutbildning läser det ”vanliga” lärarytprogrammet, vilket förutom behörighet till barn- och ungdomsskolan, även ger behörighet till att arbeta inom vuxenutbildningen. En del av de intervjuade lärarna hade haft som mål att bli just vuxenlärare, medan andra hade hamnat på utbildningen av en slump. Att bli vuxenlärare var kanske deras andrahandsval. Utifrån intervjuerna menar författarna att de kan identifiera en professionell rörelse. Nya lärare har fokus på ämnet, medan de som är mer erfarna har skiftat fokus mot kontexten och relationen till eleverna. I en angränsande studie intervjuades 20 yrkeslärare med fokus på deras professionella rörelser och identitetsskapande i relationen mellan deras tidigare yrke, deras relation till lärarytutbildningen, och det nuvarande yrkes tom yrkeslärare (Fejes & Köpsén, 2014). Resultaten pekar bl.a. på att de yrkeslärare som bäst lyckas upprätthålla sitt yrkeskunnande, t.ex. genom att fortsätta praktisera sitt tidigare yrke även när de jobbar som yrkeslärare, tycks vara bäst förberedda för att undervisa på yrkesprogrammen. Inte minst viktigt är detta inom yrken där det sker relativt snabba förändringar, t.ex. elektriker.

Det finns även vissa studier av Sfi där didaktiska frågor är aktuella. Franker (2011) menar i sin studie att bildanvändning är mer vanlig inom Sfi undervisning jämfört med skolan för övrigt. Vidare visar lärarna i studien stor respekt för deltagarnas sociokulturella bakgrund i urvalet av bilder, men de underskattar deltagarnas kognitiva förmåga. Därmed riskerar läraren infantiliserat deltagarna där de i värsta fall uppfattas som, eller uppfattar sig själva som okunniga. I en annan studie (Lundgren, 2005) pekas det på hur Sfi blir en plats där

invandrarkvinnorna i studien fick chansen att utveckla en alternativ identitet. I hemmet fanns ingen tid för dem att studera då förväntningarna var att de skulle ta hand om hemmet. Vidare menar författaren att undervisningen i det sammanhang som studerades var teknisk, där läraren sökte rätt svar från eleverna, snarare än att ge utrymme för reflektion och diskussion. Kvinnornas erfarenhet användes sällan som grund i undervisningen, även om det ibland skedde. Författaren rekommenderar att invandrarkvinnor får mer tid inom Sfi då det är den enda plats där de får tid att studera och ägna sig åt personlig utveckling. Vidare menar författaren, måste skolan bli en plats där deltagarnas erfarenheter används, och där deltagarna får diskutera och praktisera det svenska språket.

3.5 Sammanfattande diskussion

Tidigare forskning inom de områden som här diskuterats lägger grund för vidare problematiseringar om kortutbildades relation till vuxenutbildning. För det första, för att lyckas rekrytera kortutbildade till vuxenutbildning behöver strukturella hinder såsom eventuellt dåliga försörjningssystem, avsaknad av barnomsorg, avsaknad kollektivtrafik etc. undanröjs för att underlätta deltagande. Såsom lyfts fram i grundvuxutredningen (SOU 2013:20) är försörjning en stor utmaning för många av deltagarna i grundläggande vuxenutbildning. För vissa handlar det om problem att efter studier återbetala studielån, för andra att antalet studiemånader inte räcker till. Utredningen föreslår ett mer flexibelt studiemedelssystem. För det andra, för att lyckas i rekryteringsarbetet krävs insatser som framgångsrikt lyckas motivera kortutbildade att studera och att klara av studierna. Här får den som arbetar med rekrytering en central roll, må vara studie- och yrkesvägledare eller annan personal. Som tidigare forskning indikerar, måste rekryteraren se till den enskildes livsberättelse och tolkningsram, snarare än sin egen. Med grund i detta kan potentiellt ett förtroendegivande förhållande skapas, som lägger grund för att elevens föreställningsvärld kan utmanas och förändras. Relationen bör vara långvarig, och inte endast begränsas till själva rekryteringstillfället. Potentiellt bör den även fortsätta under studietiden.

Forskning om vuxenutbildningens nytta och effekt ger lite tvetydiga resultat. Å ena sidan tycks arbetsmarknadsutbildning och yrkesutbildning, i det kortare perspektivet, vara positivt för den enskildes löneutveckling. Å andra sidan, kan generell utbildning (t.ex. studieförberedande ämnen inom kommunal vuxenutbildning) göra den enskilde bättre rustad för att i framtiden möta en föränderlig arbetsmarknad. I liknande studier av Sfi, så tycks deltagande vara positivt för den långsiktiga löneutvecklingen, men inte kortsiktigt vad gäller sysselsättningsgrad. Mer kvalitativt inriktad forskning pekar ut att deltagande i vuxenutbildning har en rad andra värden såsom lärande för lärandets skull, studier som bidrar till att skapa andra fritidsintressen, studier för att kunna hantera vardagssituationer bättre etc. Med andra ord, studier inom vuxenutbildningen kan ha ett flertal olika värden, och effekter. Kopplas detta samman med diskussionen om vuxenutbildningens demokratiska och medborgerliga uppdrag, blir det tydligt att ett ensidigt fokus, som till stor del genomsyrar dagens vuxenutbildningspolitik, ligger på arbetsmarknadsfunktionen hos vuxenutbildningen, så riskerar just frågan om effekten i termer av sysselsättning och löneutveckling att stå ensam i förgrunden, och andra värden riskerar att marginaliseras. Kortutbildade, som genom sin korta utbildning, och potentiellt också sin ekonomiska situation, kan sägas tillhörandes ”arbetarklassen”, måste erbjudas kunskap som inte alltför ensidigt färgas in mot ett yrke, utan också sådan kunskap som gör det möjligt att se sin egen roll i samhällsstrukturen och kunna ifrågasätta denna (se t.ex. Nylund, 2013)

Validering handlar om att identifiera, bedöma och dokumentera tidigare lärande oavsett var det har förvärvats. Något som är högst aktuellt i dagens situation med ökade

migrationsströmmar. På vilket sätt kan invandrades kunskap och kompetens tas till vara, även om den inte är dokumenterad i betyg eller dylikt? Här pekar forskning om validering ut ett antal utmaningar. För det första riskerar kunskap att marginaliseras genom att valideringssystem främst byggs upp inom vissa områden. Det innebär att de som har kunskap inom andra områden inte får samma chans att bli prioriterad och få sin kunskap validerad. För det andra handlar validering ofta om att översätta kunskap utvecklad i ett annat sammanhang till det svenska. Det innebär att kunskap som inte ”passar in” inte erkänns, utan marginaliseras och lämnas utanför. Här spelar språket en central roll. Hur kan en person, relativt nyligen kommen till Sverige, kunna uttrycka sitt (yrkes)kunnande med facktermer på svenska? Tolk kan då användas, men risken är att denne ses som neutral trots att tolkens roll är medierande. Frågan är å ena sidan vad som försvinner i översättningen, och å andra sidan, hur (yrkes)kunnandet kan bedömas genom just en översättning. För det tredje, väcks ett varnande finger för att valideringsmodeller och projekt mer kan komma att fokusera formen snarare än kunskapen hos de som skall valideras. För det fjärde, är det centralt att lärare som arbetar med validering är tydlig med vad som valideras, så att deltagarna får medvetenhet och kunskap om detta. Här krävs det en självmedvetenhet hos lärare, där fokus i första hand bör hamna på just bedömningen av kunskapen i kombination med omtanke om deltagaren, snarare än att låta omtanken om deltagaren relativt ensidigt stå i första rummet. Med andra ord, omtanken om deltagaren får inte innebära att läraren inte är tydligt med vad för kunskap som bedöms.

Forskningsgenomgången ger också några indikationer på vad som är centralt att tänka på i relation till det pedagogiska mötet med kortutbildade. För det första, är det centralt att behandla eleverna som vuxna. I det inbegrips att använda sig av deras erfarenheter i undervisningen, men även att inte underskatta deras kognitiva förmåga. Risken är, att brister i språket tolkas som en kognitiv snarare än som en språklig brist. Vidare tyder forskning på att det är centralt att tillse att lärare har vederbörlig kompetens. Det handlar både om att ha kompetens att just jobba med vuxna, men också att, i de fall läraren jobbar på yrkesprogrammets karaktärsämnen, har uppdaterad yrkeskunskap. Didaktiken inom folkhögskolan, och dess fokus på erkännande, tycks vara ett framgångsrikt förhållningssätt riktat till den målgrupp som inte riktigt har passat in i det ordinarie utbildningssystemet. De allmänna kursernas upplägg, skapar på ett annat sätt än den kommunala vuxenutbildningen, ramar som gör det möjligt att jobba med erkännande genom det kollektiva. Inte minst med tanke på att den enskilda gruppen inom kommunal vuxenutbildning ständigt förändras genom det kontinuerliga intaget.

3.5.1 Är organiseringen av vuxenutbildningen den mest optimala i relation till målgruppen kortutbildade?

Min forskningsgenomgång i kombination med läsning av grundvuxutredningen, sfi-utredningen, och andra texter som handlar om vuxenutbildning, tillika mitt fleråriga forskningsintresse kring vuxenutbildningen, väcker frågan om *vuxenutbildningens organisering är den mest optimala i relation till dagens målgrupp?* Även om en av huvudmålgrupperna för vuxenutbildningen varit kortutbildade sedan tidigt 1970-tal, så har gruppen kortutbildade förändrats över tid. Det innebär att gruppen kortutbildade idag är annorlunda än gruppen kortutbildade under kunskapslyftets tid, såsom till del illustrerats i kapitel två av denna rapport.

I samband med kunskapslyftet fanns ambitionen att skapa ny organisering av vuxenutbildning. Anbudsförfaranden introducerades, vilket inte minst i stora kommuner, innebar att utbildningen kom att levereras av en mängd olika aktörer. Större flexibilitet, och större individanpassning har varit honnörsord, där fokus hamnat på att utbildningen skall

anpassas enligt den enskildes möjligheter och behov. Kurssystem används, vilket innebär att en elev plockar ihop ett antal kurser, och därmed läser kurser med olika grupper av elever, och kanske även kurser levererade av olika utbildningsanordnare. Kontinuerligt intag används, vilket innebär att en grupp studerande i en viss kurs, löpande förändras. En lärare undervisar därmed en grupp som är i ständig förändring vad gäller deltagare. Samtidigt introduceras utbildningsdesigner som lägger stort ansvar på den enskilde eleven för sina studier, där, inom vissa av dessa designer, ansvaret för lärarkontakt ligger på den enskilde (Wärvik, 2013). Vidare, som ett av mina pågående forskningsprojekt indikerar (Fejes m.fl., 2015; Sandberg m.fl., 2015), bidrar vuxenutbildningens organisering till att skapa och forma individualistiska medborgare, som genom sitt deltagande uppmuntras till att fokusera sig själv och sin egen studiekarriär. Inte bara det kontinuerliga intaget, utan också avsaknaden av kollektiva mötesplatser och kollektiva studieformer tycks bidra till detta. Med andra ord, vuxenutbildningens organisering gör det svårt, eller till och med kanske omöjligt, att skapa en utbildningsdesign med fokus på den enskildes utveckling av sina förmågor inom ramen för det kollektiva såsom t.ex. exemplifieras i relation till folkhögskolans allmänna kurs och en erkännande didaktik (Paldanius, 2014).

Frågan jag därmed vill lyfta är om vuxenutbildningens organisering är mest lämpad för dagens målgrupp kortutbildade? Kan det vara så att kortutbildade kan tänkas ha större behov av struktur, kontinuerligt lärar- och/eller språkstöd, att befinna sig i ett socialt sammanhang av andra elever för att därigenom skapa bättre förutsättningar för relationsskapande, och kanske också möjligheter att stötta varandra? Är den form av flexibilitet och individanpassning såsom den formuleras i dagens styrdokument de mest lämpade definitionerna och formerna av flexibilitet och individanpassning? Kanske finns det erfarenheter att hämta från yrkvux, där studierna ibland organiseras i mer kollektiva former? Finns det andra delar inom vuxenutbildningen som använder sig av mer kollektiv organisering? Hur framgångsrika är de? Vad för lärdomar går att dra av sådan organisering?

4. Avslutning och rekommendationer

I följande del lyfter jag fram ett antal rekommendationer med grund i forskningsgenomgången. Dessa skall inte tolkas som en helhetslösning på de utmaningar som Stockholms stad står inför. Snarare skall de ses som insatser, som kan vara del i ett bredare åtgärdsprogram, som syftar till att skapa bättre grund för att kortutbildade kommer in i utbildning, genomför sin utbildning, och därigenom får kunskap som bidrar till deras liv i mer bred bemärkelse och även öppnar upp möjligheter för vidare studier eller arbete. Forskning har inte ”svar” på hur den sociala världen skall organiseras. Snarare kan forskning bidra med inspel som skapar utrymme för reflektion och handling, som på olika sätt kan bidra till att förändra den sociala världen. Förhoppningsvis i en riktning som tolks som etiskt hållbar, och såsom god i termer av dess effekter.

4.1 Det medborgerliga och demokratiska uppdraget inom vuxenutbildningen

Som analysen och min forskningsgenomgång illustrerat, så tycks det demokratiska och medborgerliga uppdraget inom vuxenutbildningen ha marginaliserats. Inte minst blir det tydligt vid läsning av de senaste offentliga utredningarna om grundvux och Sfi, samt genom pågående forskningsstudier (Sandberg m.fl., 2015; Fejes m.fl., 2015). När jag läser den dokumentation som är mig tillsänd från Stockholms stad, tycks denna fråga även här vara marginaliserad. Hur det ser ut i praktiken, inte minst i Stockholms stad, vad gäller uppfyllandet av skollagens mål med vuxenutbildningen, och den del som bl.a. handlar om personlig utveckling och förberedelse för deltagande i samhällslivet, kan jag dock inte uttala mig om. Med anledning av ovanstående vill jag rekommendera Stockholms stad att:

1. Genomföra en översyn av på vilket sätt vuxenutbildningen i Stockholms stad systematiskt arbetar med att uppfylla vuxenutbildningens demokratiska och medborgerliga uppdrag. I ett första steg kan det handla om att på politisk och tjänstemannanivå operationalisera vad Stockholms stad menar vara vuxenutbildningens demokratiska och medborgerliga uppdrag, för att i ett andra steg, följa upp hur detta genomförs i praktiken.
2. Tillse att frågan om det demokratiska och medborgerliga uppdraget ingår i upphandlingsunderlag, men även i den kontinuerliga uppföljningen av verksamheten.

4.2 Rekrytering och vägledning av kortutbildade

Rekrytering av kortutbildade har varit och är fortfarande en av de mer centrala frågorna för vuxenutbildningen. Forskning tyder på att detta är en komplex fråga som inte bara kan förstås på ett strukturellt plan, utan den måste förstås på ett individuellt plan. Dagens målgrupp, på både kollektiv och individnivå, är annorlunda än för fem eller tio år sedan. Det krävs därmed kontextspecifik förståelse för vad dagens målgrupp, i dess diversitet, ser för hinder och möjligheter för deltagande i studier. Forskning pekar t.ex. på att olika hinder måste undanröjas för att göra deltagande möjligt. Vilka hinder finns idag för deltagande i Stockholms stad? En aktuell fråga som lyfts t.ex. i grundvuxutredningen i relation till dagens målgrupp som helhet, och som torde vara aktuellt även i Stockholms stad, är frågan om försörjningssystem som möjliggör deltagande. Med anledning av detta rekommenderar jag att Stockholms stad:

1. Genomför fördjupade studier av ett urval av kortutbildade i Stockholms stad, med olika bakgrund, för att skapa grund för att utveckla förståelseram för vad som är dagens hinder och möjligheter för deltagande utifrån dagens målgrupp, både som kollektiv och på individnivå.

2. Genomför en översyn över nuvarande system för försörjning av kortutbildade under deras studietid. Med utgångspunkt i sådan översyn, tar fram förslag på vad Stockholms stad, i relation till nationella ramar (såsom studiestödssystem) kan göra för att underlätta kortutbildades försörjning under studietiden. Kanske finns det möjlighet till riktade ekonomiska insatser för denna målgrupp?
3. Forma rekryterings- och vägledningsprocess med fokus på kontinuitet, trygghet och motivation. Det personliga mötet blir här centralt. Det kan handla om att en kortutbildad deltagare möter samma person vid rekrytering, val och planering av studier, tillika som mentorsstöd under studiernas gång.

4.3 Rekrytering och kompetensutveckling av vuxenlärare

Lärares kompetens har i den vidare skoldebatten lyfts upp som en av de mest centrala faktorerna för elevers studieframgång. Inom vuxenutbildningen ställs det, som redovisats i denna rapport, specifika krav på läraren. Det handlar inte bara om ämneskunskaper, men även kunskaper om att undervisa vuxna, och kunskaper om att undervisa den diversifierade grupp elever som läraren möter. Samtidigt kan vi kommande år räkna med ett ökat deltagande inom vuxenutbildningen, inte minst i relation till pågående migrationsströmmar. Åtgärder behövs för att dels behålla befintlig personal, men även för att rekrytera ny personal. Jag rekommenderar därmed Stockholms stad att:

1. Skapa kompetensutvecklingsprogram för befintliga lärare inom vuxenutbildningen med fokus på kunskapsinnehåll som bidrar till att lärarna blir än bättre förberedda på att möta dagens elevgrupp. Områden som torde vara av hög aktualitet är kurser i vuxenpedagogik, specialpedagogik, svenska som andraspråk, och frågor om interkulturalitet.
2. Skapa system för attraktiva karriärvägar inom vuxenutbildningen. Det kan handla om att erbjuda attraktiva löner, kompetensutveckling, möjlighet till forskarutbildning (lic-studier) med därtill hörande lektorsanställningar etc.
3. Skapa ett system för vuxenlärare att under ledning av etablerade forskare, på arbetstid, bedriva forskning om sin egen verksamhet. I första hand skall fokus vara på forskning som kan bidra till att utveckla verksamheten, och i andra hand, på sikt, skapa grund för att lärare får möjlighet att genomföra en licentiatexamen. Förslagsvis erbjuds i initialt skede ett antal lärare att på 1/3 av sin tid, under ett par år, få möjlighet till forskning om sin egen verksamhet.

4.4 Den organisatoriska och didaktiska designen

Studier tyder på att folkhögskolan har varit framgångsrik för deltagare som inte fått det stöd som krävs i det ordinarie utbildningssystemet. En framgångsfaktor tycks vara den didaktik som används inom folkhögskolan, där det kollektiva är en utgångspunkt och mål, samt en väg till den enskildes utveckling (se t.ex. Paldanius, 2014; Fejes m.fl., 2015). Sådan form av utbildning kan kontrasteras mot dagens vuxenutbildning där organiseringen bidrar till individualisering och begränsar möjligheten till att bidra till individens utveckling genom det kollektiva. (Fejes m.fl., 2015). Med andra ord, frågan som är värd att lyfta är om dagens organisering av vuxenutbildningen är mest lämpad för dagens målgrupp kortutbildade. Med anledning av detta föreslår jag att Stockholms stad:

1. Genomför en översyn av sin organisering av vuxenutbildningen med fokus på att optimera denna i relation till dagens målgrupp kortutbildade (deras specifika behov av stöd, lärandemiljö, kontinuitet, trygghet etc.). Här handlar det bl.a. om att se över på vilket sätt nuvarande upphandlingsstrategi bidrar till att möta dagens kortutbildade. Kanske bör viss verksamhet inom kommunen direktupphandlas av kommunen själv, för att på så sätt kunna bygga upp långsiktighet och intern kompetens kring områden som bedöms som centrala för att framgångsrikt möta dagens kortutbildade.
2. Som led i sin översyn, initierar ett försöksprojekt inom den kommunala vuxenutbildningen riktad till kortutbildade där utgångspunkten tas i en erkännande didaktik. Det handlar här om att skapa stabilitet, trygghet och goda möjligheter till interaktion elever emellan, tillika mellan elever och lärare. Det kan t.ex. handla om att anta sammanhållna grupper av elever som går enligt samma studieplan, där gruppen hålls konstant under en längre period.
3. Utvärdera försöksverksamheten med fokus på måluppfyllelse, både i resultat, men även i de enskilda elevernas upplevelser av studiedeltagandet. Detta bör jämföras med måluppfyllelse och deltagarupplevelser inom det ordinära sättet att organisera den kommunala vuxenutbildningen idag.

4.5 System för validering av kunskap och kompetens

Bedömning och dokumentation av en persons tidigare lärande genom validering har under många år lyfts fram som en central del i vuxenutbildningspolitiken. Inte minst blev det tydligt genom att validering blev inskrivet i skollagen 2010. Forskning har indikerat att validering för med sig flera positiva konsekvenser, såsom stärkt självförtroende och ibland förkortad utbildningstid. Inte minst är det en praktik som kan användas för att ge erkännande åt kunskaper som utvecklats i andra kontexter än den svenska. Samtidigt pekar forskningen på en rad utmaningar i termer av exkludering av viss kunskap, utmaningar i att bedöma utländsk yrkeskompetens, men även utmaningar i att bedöma någon som inte talar svenskt fackspråk. Med anledning av detta rekommenderar jag Stockholms stad att:

1. Utveckla valideringssystem inom en bredd av olika kunskaps/yrkesområden för att kunna erbjuda fler personer möjligheten att få sin kunskap och kompetens validerad.
2. Utveckla modeller för användning av tolk vid bedömning av utländsk (yrkes)kompetens, där frågan om tolkens medierande roll är en central fråga att behandla.

Referenser

Forskningslitteratur

- Abrahamsson, K. (1989). Prior life experience and higher education. In C. J. Titmus (Ed.), *Lifelong education for adults. An international handbook*. Oxford: Pergamon Press, 162-167.
- Abrahamsson, L. & Lundgren A. (2006). Genus och lärande i arbetslivet. I L. Borgström & P. Gougoulakis (red.), *Vuxenantologin*. Stockholm: Bokförlaget Atlas, 409-434.
- Abrandt Dahlgren, M. (2007). *Torget, kliniken och meritagturen*. Linköping: Skapande vetande.
- Alexandersson, C., Dahlgren, L-O., Larsson, S., & Säljö, R. (1984). *Vuxen att lära?* Stockholm: Liber utbildningsförlaget.
- Andersson, P. (2007). Recognition of informal ICT competence. *Nordic Journal of Digital Literacy [Digital Kompetanse]*, 2(3), 173–188.
- Andersson, P. (2006). Caretakers' experiences of RPL. *Journal of Vocational Education and Training*, 58(2), 115–133.
- Andersson, P. & Fejes, A. (2014). Svensk forskning om validering av vuxnas lärande – trender och tendenser. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 19(4-5), 324–344.
- Andersson, P. & Fejes A. (2011). Sweden: The developing field of validation research. In J. Harris, M. Breier & C. Wihak (Eds.), *Researching the Recognition of Prior Learning: International Perspectives*. Leicester: NIACE, 228-247.
- Andersson, P. & Fejes, A. (2010). Mobility of knowledge as a recognition challenge: experiences from Sweden. *International Journal of Lifelong Education*, 29(2), 201–218.
- Andersson, P. & Fejes, A. (2005). Recognition of prior learning as a technique for fabricating the adult learner: a genealogical analysis on Swedish adult education policy. *Journal of Education Policy*, 20(5), 595–613.
- Andersson, P., Köpsén, S., Larson, A., & Milana, M. (2013). Qualification paths of adult educators in Sweden and Denmark. *Studies in Continuing Education*, 35(1), 102-118.
- Andersson, P. & Osman, A. (2008). Recognition of prior learning as a practice for differential inclusion and exclusion of immigrants in Sweden. *Adult Education Quarterly*, 59(1), 42–60.
- Assarsson, L. & Sipos-Zackrisson (2005). *Iscensättande av identiteter i vuxenstudier*. Linköping: Linköpings universitet.
- Assarsson, L. & Sipos-Zackrisson, K. (2006a). Att delta i vuxenstudier. I. S. Larsson & L-E. Olsson (red) *Om vuxnas studier*. Lund: Studentlitteratur.
- Assarsson, L. & Sipos-Zackrisson, K. (2006b). Möten i vuxenstudier – om undervisning och deltagaridentiteter. I. S. Larsson & L-E. Olsson (red), *Om vuxnas studier*. Lund: Studentlitteratur.
- Berglund, L. (2010). *På spaning efter arbetsplatsvalidering. En studie av fyra organisationers synliggörande av kompetens*. Doktorsavhandling. Luleå: Luleå Tekniska Universitet.
- Berglund, L. & Andersson, P. (2012). Recognition of knowledge and skills at work – in whose interests? *Journal of Workplace Learning*, 24(2), 73–84.
- Bjursell, C., Chaib, C., Falkner, C., & Ludvigsson, A. (2015). *Kvalitetsarbete i vuxenutbildning. ENCELL rapport 2015:1*. Visby: Nomen förlag.
- Diedrich, A. (2008). *Producing Difference in Organizing – Attempts to Change an Ethnic Identity into a Professional One*. GRI-rapport 2008:3. Göteborg: University of Gothenburg, School of Business, Economics and Law.
- Diedrich, A. (2013a). 'Who's giving us the answers?' Interpreters and the validation of prior foreign learning. *International Journal of Lifelong Education*, 32(2), 230–246.

- Diedrich, A. (2013b). Translating validation of prior learning in practice. *International Journal of Lifelong Education*, 32(4), 548–570.
- Eriksson, L. (2002). *Jag kommer aldrig att tillhöra det här samhället: om invandrare, integration och folkhögskola*. Linköping: Linköpings universitet.
- Evans, N. (Ed.) (2000). *Experiential Learning Around the World: Employability and the Global Economy*. London: Jessica Kingsley.
- Fejes, A. (red.) (2013). *Lärandets mångfald: Om vuxenpedagogik och folkbildning*. Lund: Studentlitteratur.
- Fejes, A. (2012). Knowledge at play: Positioning care workers as professionals through scientific rationality and caring dispositions. In A. Kamp & H. Hvid (Eds.), *Elderly care in transition – management, meaning and identity at work. A Scandinavian perspective*. Copenhagen: Copenhagen business school press, 83-105.
- Fejes, A. (2008). Governing nursing through reflection: a discourse analysis of reflective practices. *Journal of Advanced Nursing*, 64(3), 243-250.
- Fejes, A. & Andersson, P. (2009). Recognising prior learning: Understanding the relation among experience, learning and recognition from a constructivist perspective. *Vocations and Learning*, 2(1), 37–55.
- Fejes, A. & Andersson, P. (2007). Historicising validation: The 'new' idea of validation in Sweden and its promises of economic growth. In R. Rinne, A. Heikkinen & P. Salo (Eds.), *Adult education – Liberty, fraternity, equality? Nordic views on lifelong learning*. Turku: Finnish Educational Research Association, 161-184.
- Fejes, A. & Köpsén, S. (2014). Vocational teaches identity formation through boundary-crossing. *Journal of Education and Work*, 27(3), 265-283.
- Fejes, A. & Nicoll, K. (2010). A Vocational Calling: Exploring a Caring Technology in Elderly Care. *Pedagogy, Culture & Society*, 18(3), 353-370.
- Fejes, A. & Nylander, E. (2015). How pluralistic is the research field on adult education? Dominating bibliometrical trends, 2005-2012. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 6(2), 103-123.
- Fejes, A. & Nylander, E. (2014). The Anglophone International(e): A bibliometric analysis of three adult education journals, 2005–2012. *Adult Education Quarterly*, 64(3), 222-239.
- Fejes, A., Olson, M., Rahm, L., Sandberg, F., & Dahltstedt, M. (2015). Individualisation in the citizenship formation in Swedish adult education. Manuscript.
- Franker, Q. (2011). *Literacies and visual texts: studies on teachers and low educated learners in the basic swedish language programme for adult immigrants*. Stockholm: Stockholm University.
- Harris, J., Breier, M. & Wihak, C. (Eds.) (2011). *Researching the Recognition of Prior Learning: International perspectives*. Leicester: NIACE.
- Hirdman, Y. (1998). *Med kluven tunga. LO och genusordningen. Svensk fackföreningsrörelse efter andra världskriget*. Stockholm: Atlas.
- Höghielm, R. (1985). *Undervisning i Komvux: Ideal och verklighet i grundskolekurser*. Malmö: LiberFörlag/Gleerup
- Johansson, E. (1998). The history of literacy in Sweden. In D. Lindmark (Ed.), *Alphabeta Varia: orality, reading and writing in the history of literacy – Festschrift in honour of Egil Johansson on the occasion of his 65th birthday March 24, 1998*. Umeå: Album Religionum Umenese, 151-182.
- Johansson, K. & Salin, S. (2007). *Formell vuxenutbildning: Utveckling och förutsättningar*. Särtryck. Nationellt centrum för flexibelt lärande.
- Kennerberg, L. & Åslund, O. (2010). *Sfi och arbetsmarknaden*. Rapport 2010:10. Uppsala: IFAU.

- Knowles, M. (1980). *The modern practice of adult education*. New York: Cambridge, The Adult Education Company.
- Knowles, M. (1973). *The adult learner: A neglected species*. Houston: Gulf.
- Kondrup, S. (2015). Understanding unskilled work as a condition for participation in adult education. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 6(2), 159-173.
- Lander, R. (2006). Individuella effekter av vuxenutbildning. I S. Larsson & L-E. Olsson (red) *Om vuxnas studier*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (2013). *Vuxendidaktik: Fjorton tankelinjer i forskning om vuxnas lärande*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Larsson, S. (1982). *Studier i lärares omvärldsuppfattning: ett försök till integration*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lundgren, B. (2005). *Skolan i livet – livet i skolan: Några illitterata invandrarkvinnor lär sig tala, läsa och skriva på svenska som andraspråk*. Umeå: Umeå universitet.
- Lundgren, A. (2005). *På längre sikt. "Kompetenshimmel eller deltidshelvet?"*. En utvärdering av samarbetsprojektet *Hållbar kompetensutvecklingsmodell under åren 2003-2004*. Luleå: Luleå Tekniska Universitet.
- Lundgren, A. & Abrahamsson, L. (2005). Validation – in different ways. Paper presented at the conference *Researching Work and Learning*, Sydney, Australia, 2005.
- Nicoll, K., Fejes, A., Olson, M., Dahlstedt, M., & Biesta, G. (2013) Opening discourses of citizenship education: A theorization with Foucault. *Journal of Education Policy*, 28(6), 828-846.
- Nylander, E., Bernhard, D., Rahm, L., & Andersson, P. (2015) *Olika tillsammans: En kartläggning av folkhögskolors lärmiljöer för deltagare med funktionsnedsättning*. Linköping: Linköping Electronic Press.
- Nylund, M. (2013). *Yrkesutbildning, klass och kunskap. En studie om sociala och politiska implikationer av innehållets organisering i yrkesorienterad utbildning med fokus på 2011 års gymnasiereform*. Örebro: Örebro universitet.
- Osman, A. (1999). *The "strangers" among us: The social construction of identity in adult education*. Linköping: Linköpings universitet.
- Paldanius, S. (2014). *Sär-skild folkhögskolepedagogik? Erkännandets didaktik i Folkhögskolor*. Rapport i pedagogik 20. Örebro: Örebro universitet.
- Paldanius, S. (2006). Att delta eller att inte delta – är det frågan? I S. Larsson & L-E. Olsson (red) *Om vuxnas studier*. Lund: Studentlitteratur.
- Paldanius, S. (2002). *Ointressets rationalitet – om svårigheter att rekrytera arbetslösa till vuxenstudier*. Linköping: Linköpings Universitet.
- Paldanius, S. Ahn, S-E., & Andersson, P. (2012) Vuxnas val till studier: att välja utbildning eller inte. I Vetenskapsrådet, *Resultatdialog 2012*. Stockholm: Vetenskapsrådet, 124-130.
- Rosén, J & Bagga-Gupta, S (2013) Shifting identity positions in the development of language education for immigrants: an analysis of discourses associated with 'Swedish for immigrants'. *Language, Culture and Curriculum*, 26(1), 68-88.
- Rubenson, K. (2011, April). *Understanding Participation in Adult learning and Education*. Paper presented at 4th Nordic Conference on Adult Learning, Trondheim, NO.
- Rubenson, K. (1979). *Recruitment to adult education in the Nordic countries – research and outreach activities*. (Reports on Education and Psychology No.3, 1979). Stockholm: Stockholm Institute of Education.
- Rubenson, K. (1975). *Rekrytering till vuxenutbildning – en studie av kortutbildade yngre män*. Göteborg: Göteborgs Universitet.

- Rubenson, K., & Desjardins, R. (2009). The Impact of Welfare State Regimes on Barriers to Participation in Adult Education - A Bounded Agency Model. *Adult Education Quarterly*, 59(3), 311-331.
- Rubenson, K., & Xu, G. (1997). Barriers to Participation in adult education and training: towards a new understanding. In P. Belanger & A. Tuijnman (Eds.), *New Patterns of adult learning*. New York, NY: Elsevier Science Inc, 77-100.
- Sandberg, F. (2014). A reconstructive analysis of the potential for critical learning and change in recognition of prior learning: a Habermasian analysis. *British Educational Research Journal*, 40(4), 682-698.
- Sandberg, F. (2012). A Habermasian analysis of a process of recognition of prior learning for health care assistants. *Adult Education Quarterly*, 62(4), 351-370.
- Sandberg, F. (2010). Recognising health care assistants' prior learning through a caring ideology. *Vocations and Learning*, 3(2), 99-115.
- Sandberg, F., Fejes, A., Dahlstedt, M., & Olson, M. (2015). Adult education as a heterotopia of deviation: a dwelling for the abnormal citizen. *Adult Education Quarterly*. Published ahead of print.
- Sandberg, F. & Kubiak, C. (2013). Recognition of prior learning, self-realisation and identity within Axel Honneth's theory of recognition. *Studies in Continuing Education*, 35(3), 351-365.
- Stenberg, A. (2005). Är komvux en bra åtgärd? Ekonomiska utvärderingar av vuxenutbildning som policyinstrument. *Arbetsmarknad och Arbetsliv*, 11(4), 235-246.
- Stenberg, A. (2003). *En utvärdering av Kunskapslyftet relativt yrkesinriktad Arbetsmarknadsutbildning*. Umeå: Umeå universitet
- Stenberg, A., & Westerlund, O. (2015). The long-term earnings consequences of general vs. specific training of the unemployed. *IZA Journal of European Labour Studies*, 4(22).
- Thång, P-O. (2006). Vuxenutbildningens framväxt. I. S. Larsson & L-E. Olsson (red) *Om vuxnas studier*. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2015). *Forskningens framtid: Ämnesöversikt 2014 utbildningsvetenskap*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Westin, G T & Holmgren, H red. (1983). *Idéer som burit frukt: 50 år med Kursverksamheten vid Stockholms universitet*. Stockholm: Kursverksamheten vid Stockholms universitet.
- Wärvik, G-B. (2013). The reconfiguration of adult education VET teachers: Tensions amongst organisational imperatives, vocational ideals and the needs of the students. *International Journal of Training Research*, 11(2), 122-134.

Läroplaner

- Lpo94. *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket.
- Lpf94. *Läroplan för de frivilliga skolformerna*. Stockholm: Skolverket.
- Lvux82. *Läroplan för statlig och kommunal utbildning av vuxna*. Stockholm: Liber utbildningsförlag.

Propositioner

- Proposition 158, 1953 års riksdag
- Proposition. 1967:85 angående visa åtgärder inom vuxenutbildnings område m.m.
- Proposition. 1992/93:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1993/94 m.m. Kompletteringsproposition.

Statens offentliga utredningar

- SOU 2013:76. Svenska för invandrare: valfrihet, flexibilitet och individanpassning.

SOU 2013:20. Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå: En översyn för ökad individanpassning och effektivitet.

SOU 1996:27. En strategi för kunskapslyft och livslångt lärande.

SOU 1948:27. 1946 års skolkommissions betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling.

SOU 1962:5. Studiesociala utredningen.

SOU 1952:29. Vidgat tillträde till högre studier: utredning.

Lagar

Skollagen, SFS 2010:800.

Statistik

Skolverket (2015)

<http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/komvux/elever-och-kursdeltagare>

<http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/utbildning-i-svenska-for-invandrare/elever-och-kursdeltagare>